

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить два до чотири рази у місяць.

Річна передплата виносить 10 К. (4 рублі), піврічна 5 К. (2 руб.),
квартальна 3 К. (1-20 руб.). :-: Ціна поодинокого числа 30 сот.
(15 коп.).

Редагує Комітет.

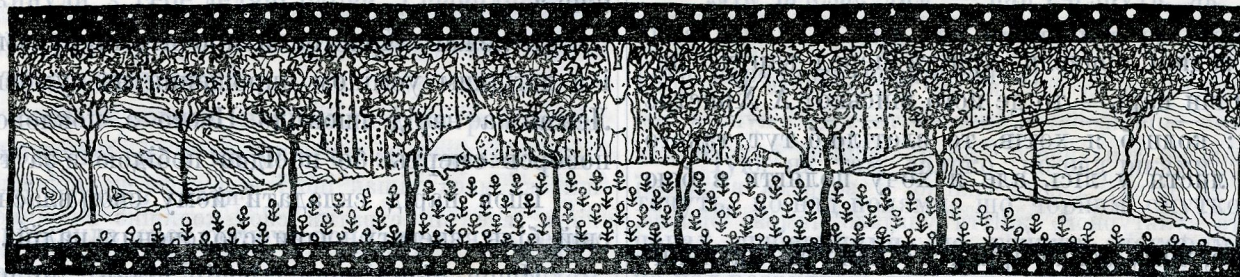
Видає і відповідає за редакцію: **Омелян Бачинський.**

Адреса редакції і адміністрації: **Wien VIII., Josefstädter-
straße 79, II. Stiege, Tür 19.**

II. рік.

Відень, 4-го квітня 1915.

Ч. 13—14.

Під Великдень.

Страсти . . . Бачу газдів, прибраних святочно, і газдинь з лицями вічно зажуреними, якби радості з роду-віку не знали, бачу хлопців, з калаталами такими гамірними, як вони самі, і дівчат, до весняних квіток подібних. Всі вони різноманітним шнурком тягнуть з села до церкви на страсти.

Тихий вечір окутує їх голубими, легкими тінями, з горбів збігають тонкі струмочки весняних від, свіжа зелень дивить око новою надією, а білі плахти останнього снігу нагадують недавно минулу зиму. Дві скрайности межують з собою, як звичайно в життю.

Газди дивлять ся, чи гарно зійшло збіже, газдині говорять про росаду, дівчата думають о гагілках.

Пахне свіжо зорана земля, темний вітер повіває з діброви, десь далеко чути радісний спів птахів. Витаяють рідну землю.

А зпоміж набренілих новими соками лип визирає копуляста церква і моргає ясно освіченими вікнами, мов кличе своїх вірних на страсти.

Страсти . . . Чую дріжучий від щирого зворушення голос старого священника, як з полинялих листків євангелія читає про муки Христові. Чую зітхання людей, глибокі, як їх власний біль. Здасть ся баня не видержить того жалю, що назбирав ся в церкві, і трісне, або зніметь ся і полетить у гору.

Михтять свічки в мозолистих руках старшого брацтва, якби й вони чули і розуміли той страшний спомин кривавого розп'яття. Довкола церкви стають

пригади Христового терпіння — і Пилат і Петро і Юда і тая чорна товпа, що кричить: „Распи! Распи Його!“

А на цвинтарі дерева примкнули в собі дух, бо-ять ся, щоб воїни царські не зрубали котрого з них на хрест, на вінець, або на копіє, котрим пробито бік Христа.

Тихо, лиш священник дріжучим голосом читає про муки Спасителя, лиш нарід з глибин душі зітхає, переживаючи в своїй щирій уяві історію великої кривди, лиш далеко, далеко десь кигикають вертаючи з чужини птахи . . .

Бачу, і нема мабуть між нами такого, щоб не бачив якоїсь церкви і людей знайомих собі не питав ся, маючи серце повне страстного настрою, як ви там сього року годні були вислухати тих страшних повістей про муки Христові? Ви, що перебули нові страшні страсти катованого народу, ви, котрих били дошкольного глуму, котрим плювали в лице, і до котрих ворожа товпа кричала „Распи! Распи Його!“

Як і хто вам сього року читав Христові страсти?

Тямлю, як в живний четвер тайком вимикавсь я з постелі і біг на цвинтар, де під вартівнею парубки розкладали огонь. За мною бігла моя власна тіль і з придорожних корчів виполшувала мрії. Тямлю, як дріжав я тоді на цілому тілі, не знаючи, від

весняного холоду дріжу, чи від зворушливих настрій.

Тямлю, як високо знімалися кучеряві клуби сірого диму, як вились червоні вужі огню і як кривавий блиск обмивав дубовий паркан, старі, предковічні липи і мохом порослу церкву. А парубки зносили з усіх сторін, хто ворота, хто голови від розбитих коліс, хто порохняві колоди з-під війтової комори; зносили і метали на жар. Ватра бухала живійше, полум'я знімалося висше, тріщало і шишло, казав би — жалувалося, що не дають йому спокійно зжертви самого себе до останка...

„Яка тепер година?“

„Недавно півні у друге піли. Ще трохи, а почне сїрїти.“

„О тій годині привели Христа перед варту і питалися, коли він царь — то де його військо? А Христос каже до них: коли б я хотїв, то злетїло б тут такого жовнїра, як листя у лісі, але я хочу полягти в бою за вас...“

„А знаєте, чому осика дріжить? кажуть, як прийшли до ліса посїпаки царські і шукали дерева на хрест, то дуб і ялиця і явір відповіли, що добровільно не дадуть себе на знаряддя муки, лиш осика почала просити ся, аби її не брали, бо вона боїть ся кари. І ось тепер послухай — кожде дерево стоїть собі спокійно, а осика дріжить, безнастанно дріжить, мов у пропашниці...“

„А про писанки чули? Кажуть, як провозили Христа на Голгофу, то якийсь хлоп нїс у кошелїку покладки на продаж. Побачив, що Спаситель паде під тягаром, кинув кошелїк, підбіг, взяв хрест на плечі і винїс аж на сам горб. Звичайно — хлоп, до тягарів привик. Вертає, дивить ся до кошелїка, а покладки — один від другого красні — геть розмальовані всілякими красками в ріжні узори...“

„А мені покійний татунь говорив, що як була велика війна, то з тої фігури, що за селом, відірвав ся був Розпятий і впав на землю, в траву.“

Люде підняли і хотїли наново прибити, та що ви скажете? що забють цвях, а з Христа, як не трисне кров, геть їх обляла...“

Говорять, а ватра дотліває спокійно.

Сїрий туман окутує село, церкву, цвинтар.

Лиш білі хрести бовванїють довкола. Казавби духи предків повилазили з гробів, щоб послухати давнїх, а прецїнь вічно цікавих подїй...

Чи й сього року так?

Мабуть там не треба було класти огнїв, бо вони і так горїли довкола. Великі, криваві огнї! І мабуть не було отсих дитячо щирих розмов, що з роду пере-

ходили в рід, Бог вість з яких часїв. І хїба духи предків сходили ся біля кривавих пожарищ, споминати старі і нові кривди народу. Хїба Христос на тих наших розтайних хрестах дивив ся гень на північ, очами повними тяжкого докору і плакав, плакав кривавими слїзми.

В п'ятницю знов ішло ся до плащениці. Ладаном пахло від церкви. А на камінних плитах між лямпами з несоленого масла лежав Він, мертвецьки білий Христос. „Благообразний Йосиф з дерева зняв пречисте тїло Його, плащеницею чистою обвив і пахощами намастивши во гробі новім, покрив, положив.“

І лежав Христос з пробитими руками і ногами і з лагідним усміхом опрощення на сумовитих устах. Лежав, а нарід ішов до Нього з поклоном, бо Він поборов смерть, бо побїдив побїдою з-за гробу.

Ішов нарід складати йому свої власні терпіння, свій біль, зневагу, лани столочених надїй...

Йшов цілий день і вечір цілий, до пізна в ніч.

Аж темрява загородила дорогу до церкви. Настав спокій, як у справжньому гробі. Тільки лампи, несоленого масла повні, блимають трівожно, тільки дяк перетомленим голосом читає в крилосї псалтир. Чимраз рїдше і слабше падають його слова; ловлять їх тїни від тих ламп на стїнах і несуть в якісь далекі, заземельні світи... Заснув і він...

Тоді від дверей, тою стежкою, що з церкви на цвинтар, починає іти якийсь страшний похід. Без рук, без нїг, з кривавими ранами на тїлі, з жахом в очах; з жахом не смерті, а життя, бо що йно крїзь смерть побачили його. Яке ж воно велике, трїзне, помотане колючою сїткою терпіння, горя, і вічних незбагннутих питань! Нїби нове, а прецїнь до давнього, як син до батька, подїбне наше людське життє!

Вже переступили порїг, уже притвїр, уже на зимних плитах клячуть. „Ти, що перетерпїв еси за нас страсти, Ісусе-Христе, Сине Божий, помилуй нас! Помилуй тих, що лишили ся по нас сиротами і вдовицями безборонними в пограбованих наших оселях, під стопою споконвічного ворога. Помилуй наші поля нашою живою кровю сполокані, наш край на поталу наїздникови кинений. Ми бороли ся, терпїли і конали за те, щоб наші діти в батьківських хатах могли остати, щоб могли рїдною мовою тїшитись і сумувати, щоби ти, Христе, в нашій рїдній церкві по прадїдному закону мїг, з дерева хресного знятий, спочити і воскреснути. За все, що нам рїдне, дороге, серцю близьке, ми бороли ся чесно до останка. — Ісусе-Христе, Сине Божий, помилуй, помилуй, помилуй нас!“

Крізь шуми рік, весняні розмови лісів, крізь товквітню людського торговища, і невгаваючий рев гармат — чую тебе, свята велика молитво безта данного нашого народу... Помилуй нас!

* * *

Та ще чую, як перший раз заграли великодні дзвони, як священник тричі підняв святий хрест у гору і тричі промовив важке-довго-дожидане слово: „Христос Воскрес.“

Чую, як з тисяч грудей вихопився один великий стон, один червоний крик, один підземний зойк: і нам належить ся житте!

Ріки скинули з себе ледяні окови, і свобідно пливають в Чорне море, а ми мали б в залізних оковах неволі ходити до суду-віку?

Дерева соками новими набреніли і на рано в зелене листє вберуть ся, а ми мали б в жебрачому лахміттю на суді народів стати?

Земля відкрила своє родюче лоно, прийняла зерно із спрацьованих долонь і леліє його і зростає людям на хосенний ужиток, а ми мали б і дальше дивитись, як ворог її грішною стопою зневажливо толочить і зерно в свої засіки несе?

Ломить кордон!

Безпосередня мета війни, ціль, яку намічують собі передусім воюючі сторони — се переміна існуючих досі поміж державами границь. Се найблизша прикмета війни, що кидає ся в вічі, яко дальші ж наслідки територіальних перемін і самої війни підуть зміни політичних впливів, впливів та значіння поодиноких держав, перемены економічні і безпосередно також далекосяглі перемены в царині суспільних відносин, внутрішньої політики, переоцінка культурних вартостей, зміни в царині умового життя людства. Богато з сих наслідків наступить незалежно від того, що буде сказане у майбутнім мировім договорі, — деякі прийшли вже нині, заки ще рішила ся судьба війни.

Так і для долі України принесла вже війна наслідки, які не можуть перейти для неї без трівого значіння. Війна ведена царським правительством проти українського Піємонту в Галичині, принесла сьому правительству вже нині наслідки, яких воно не то, що не бажало, але яких зовсім певно й не сподівало ся.

Передовсім оружна невдача царату в ударом для його протиукраїнських затій. Правда ще нині велика часть української Галичини стогне під набігом царських орд, але вже скинуті царські прапори з верхів Карпат, уже чим раз далі уступають на північ та схід царські армії і вже наші очі міряють шляхи, якими союзні армії підуть за уступаючим противником по-за Збруч у побіднім, визвольнім поході. Та крім того принесла вже війна гнобителеви України і дальші ще невдачі, невдачі політичні.

Одна з них се той відгомін широкий і голосний, який знайшла українська справа на всесвітній арені власне під

Птахи з далеких вирів вертають і жалібно кричать, побачивши згарища і руїни, а наші браття-провідники, журавлі народного стада, мали б на віки остати ся в Сибірі, в мертвецьки зимних краях?

Христе, Ти муки приняв за нас грішних і на дереві сорому повис і на третій день во славі великій воскрес, а наші сини, батьки і браття мали б намарне терпіти і конати? Намарне мала б лити ся горяча людська кров, намарне душі як осінне листє летіли по наших рідних полях гень в якісь красші часи, намарне ціла країна мала б стогнати, мов одна велика Голгофта?

„Як ізчезає дим — най счезнуть, як тає віск від лиця огня“ — так най пропадуть на віки і віки во роги народного воскресення!

— — — — —

Чую, як там далеко, по-над ріками, що червоно течуть, по-над полями, що чорним смутком сумують, понад шибеницями, що тяжким докором скриплять, по-над розритими гробами наших батьків звенять і грають великодні дзвони.

Слухаймо їх!

Богдан Лепкий.

Ломить кордон!

безпосереднім впливом царського походу. Той самий протиукраїнський розмах, що мав завдати смертельний удар Україні, дав їй нове житте, нову силу, дозволив зайняти нові позиції та добути нову зброю. Се було скріплення українства на-вні. Рівночасно з тим зайшли події, що повинні стати і безперечно стануть основою для внутрішнього скріплення, збогачення нашого життя і дадуть нові товчки для його поглиблення та розвою.

Поміж сими подіями одно з перших місць займає переломанне і знесенне кордону поміж російською та австрійською Україною. Се подія такої великої ваги й такого далекосяглого значіння, що сама собою спосібна вона розпочинати новий період нашої історії.

Австрійсько-російський кордон, се перший кордон, який справді розділив живе тіло України на окремі части. Правда, на простороні тисячи літ української історії укр. землі нераз ділили ся. Ділили їх границі поміж поодинокими державами власних князів в княжу добу і опісля ділили границі чужих держав, Литви і Польци, пізнійше знову, коли Москва розтягла хижі свої руки на Україну, польсько-російські границі розтинали українську територію. Тільки розмірно короткі були ті часи, коли вся просторонь України була обєднана в одній політичній організації, своїй чи чужій. Помимо сього ні одна з границь, які в минулім були потягані по українських землях, не мала того значіння, що послідня. Дякуючи слабости державної організації, змінливости політичних відносин, а передусім тим суспільно-економічними процесам, які переживав український нарід, усі попередні розділи наших земель мали властиво тільки формальне

зовнішнє значіння. Ніодин з них не перепинив живих взаємин поміж розділеними частинами України. Через границі єї йшли живі економічні та культурні зносини, а політичне життя кожної частини зоставало ся в живій звязі з життям інших. Видно се особливо виразно в XVII та XVIII століттях. Навіть постанови андрусівського договору, якими намірено було покласти пустиню поміж обома частинами України, щоби сотворити таким чином справжню границю, дійсний кордон поміж ними, — навіть єї постанови виявили себе безуспішними. Вони були безсильні супроти суспільних сил, які перекидали цілі маси українських переселенців з одної частини України у другу, та супроти політичних стремлінь, які шукали захисту та помочи проти гнобителя України по-за границями його держави. Так по-мимо політичних поділів жила Україна аж під кінець XVIII століття бодай в певній мірі одноцілим життям. Поодинокі її частини підпадали ріжним чужим впливам — головню російським на сході, польським на заході, але поруч з сими впливами вдержували ся звязки, які йшли через політичні кордони і могли вирівнювати ріжницї та піддержувати почуття національної спільности. Коли значіння сих звязків не проявило ся на-внї досить сильно, а зокрема в царині політичного та культурного життя упало чимраз більше, то се треба приписати не значінню та відємному впливови політичних кордонів. Се було тільки проявом загального упадку нашого національного життя, руїни XVIII століття.

Зовсім інакше було значіння кордону, який повстав з прилученням Галичини до Австрії. Він став скоро не лишень кордоном, який ділив дві окремі держави, але zarazом границею, яка ділила дві частини України і заставляла їх жити окремим для кожної з них життям.

Розпочав ся період небезпечний для нашої національної одноцілости, тим небезпечнійший, що розпочав ся власне в часі упадку, коли дуже вже небогатий був засіб і політичної свідомости і культурно-національних цінностей, що могли би протиділати розділові, удержувати пам'ять єдности і будити змагання для їх зміцнення.

В усіх напрямках життя почали проявляти ся значіння і вплив кордону.

Ріжними дорогами пішов суспільний та економічний розвій обох частин України. Події такого великого значіння, як скасування кріпацтва-панщини, наступили тут і там неодноразово і були ріжні, як обставинами, серед котрих прийшли, так і змістом наступивших перемін. Економічний розвій обох країн пішов ріжними дорогами. Вправді обі були „окраїнами“ держав, в склад яких входили, але, коли Галичина, прилучена до високо-розвинених економічно промислових західних країн австр. монархії, зоставала ся у відношенню супроти них країною з відсталою рільничою господаркою, то російська Україна витворила власний, розмірно високий промисел, з власними промисловими центрами. Земельна господарка обох країн ріжнить ся своїм ступнем розвою і своїм типом, а навіть такий прояв, як еміграція, здавало ся б один і той самий по обох боках кордону, вказує ріжницї і є впливом ріжних, неоднакових причин. Врешті, що було дуже важне, — торговельна політика та експансія держав, до яких належала Україна, були сього роду, що зі свого боку не могли витворити живіщих зносин між обома частинами українського народу. Торговельний оборот поміж Росією і Австро-Угорщиною майже оминав

Галичину, а російську Україну звязував тільки з деякими промисловими округами західних, німецьких країн Австрії.

Релігійне життя, яке так довго обєднювало всю Україну і мало таке визначне значіння для національно-політичної її свідомости, було тепер звернене в ріжні русла і перестало бути тим, чим було досі. Політична границя Галичини стала границею поміж унією і православем. Православна церква Буковини не відогравала ніякої ролі в національнм життю, а сполучником з російською Україною не могла стати, як тому, що була відділена від неї організацією та гієрархією, так і головню тому, що церква на російській Україні по втраті своєї автономії та зломанню автономічних стремлінь, колись серед неї дуже живих, стратила зовсім своє колишнє національнє значіння. Передержували ся ще якийсь час в Галичині зносини з церковними брацтвами на Україні, але єї зносини обмежували ся виключно до сфери тісно обрядових інтересів і перервали ся врешті зовсім. Тай не ті вже були часи, щоби віроісповідний елемент міг бути, як колись, рішаючим чинником в національнм життю. Він був ще в XIX столітті і є понині чинником в політичній агітації, моментом, після якого широка маса рішає іноді про свою національну приналежність, але він стратив своє колишнє значіння як творчий чинник національного життя. Колись був він рішаючим в справах національної культури, часом майже тотожний з самою сею культурою. Тепер богацтво культурного життя висунуло на порядок дня ціле множество завдань, наскрізь „світських“, які нічим не вяжуть ся з віроісповідним життям. Сі власне „мирські“ завдання складають ся на сучасну культуру. XX століття поставило перед народами домагання, яке мусить сповнити кожда нація, що хоче зостати ся живою: домагання витворити власне умове життя, розвинути свою творчість в області науки, штуки, етичних та взагалі „моральних“ цінностей. Перед українським народом став постулат його національної культури.

Яке ж було з того погляду значіння політичного кордону? Сказано вже вище, що економічне життя обох частин України поплило ріжними коритами і не могло бути основою для живіщих зносин поміж ними. Ся обставина не могла зостати ся без впливу на культурні взаємини. Буденні життєві інтереси і викликаний ними рух та зносини творять тисячні русла, якими нормально йдуть також з нею силою й культурні впливи. Таких русел не було, а в слід за тим не було й стихійних культурних зносин поміж обома частинами України. Не зважаючи на се, зносини ніколи не перервали ся зовсім. Вони були навязувані свідомо в імя єдности народу і були диктовані виключно висшими, ідеальними інтересами. З природи річи такі зносини не могли бути такі живі, як були би ними тоді, коли б усі життєві інтереси, всі потреби й прояви життя були спільні для обох частин України. І не могли єї взаємини ні спинити, ані зрівноважити вновні ділання чинників, які витворювали ріжну культурну атмосферу по обох боках кордону. До того були єї взаємини спиновані та обмежувані, іноді просто переривані через невідрадні політичні відносини. Так було в часі по упадку Наполеона в періоді європейської реакції і знову довгий ряд літ по Драгоманові. Таким чином поєтавали і росли культурні ріжницї поміж обома частинами України, з яких одна зоставала ся під впливом російської друга під впливом польської та німецької культури, а кожда

з них розвивала ся серед відмінних правових та політичних відносин. Російська частина України — велика, буйна, жива ще історичними традиціями, стогнала під важким ярмом царського режиму і не могла розвинути всього багатства творчих сил, які у ній дрімали.

Австрійська Україна мала правну можливість розвою, але вона була малою, убогою країною з дуже примітивним суспільним складом і мусіла довго витрачувати львину частину своїх сил та енергії, щоби відстояти свої політичні права та своє національне буття. Тут і там спинена була своєрідна, питома культурна творчість: в Росії безпосереднім гнетом з боку держави, в Австрії трудними умовами життя. І ся обставина визначила ролю обох країн. Галичина стала місцем, де умове життє всеї України находило захист, де проявляла ся діяльно творча енергія нації. В Галичині витворювала ся власна національна культура, що стала про- низувати всі напрями життя суспільности; з російської України йшов імпульс, почин, ініціатива. Над культурою австрійської України працювали й творили її безперечно місцеві діячі, але основи її, її найбільш суцільні елементи перенесені тут з російського боку кордону. Сини російської України клали підвалини під культурну будову, яка росла в межах Австрії: Шевченко, Драгоманов, Грушевський. Так стало ся, що культурний розвій одної провінції не пішов дорогою небезпечного партикуляризму, але зберіг свій соборний український характер. З другого боку, коли російська революція 1905 р. сотворила для українського життя бодай трохи можливі умови для розвою і коли се життє почало проявляти ся живою умовою творчістю, виявило ся, що різниці поміж Українцями з обох боків кордону помімо штучного, політичного розділу є тільки поверховні, мало-значні, переходові. По-над сі різниці непохитно видніли контури одної, спільної національної культури. З огляду на культурний наш розвій заслужив ся політичний кордон як забороло проти екстермінаційних затій царату. Він дав охорону відроджуючій ся в границях Австрії українській культурі, позволив їй рости та розвивати ся. Коли рішена вже була kwestія самого нашого істновання, а зокрема, коли російська Україна проснула ся до нового життя, став кордон віддавати по черзі прислуги царській Росії. Вона заставляла ся кордоном проти впливів, що відвортною течією почали плисти з Галичини, впливів культурних, а в ще більшій мірі політичних.

В найбільшій мірі відбило ся значінне і вплив кордону на політичній життє України. Різні були по обох боках границі ті найближші політичні цілі, за які треба було бороти ся, і різні були умови політичної боротьби. Перша різниця грозила небезпекою, що по-за близькими метами політичної акції забудуть ся дальші, загальніші і спільні, — грозила небезпекою політичного партикуляризму. Різниця умов політичного життя приносила з собою різницю метод і засобів боротьби, різницю політичного думання та відчування. І справді політичне життє Українців по обох боках кордону виявляє аж до ніби-конституційної доби Росії глибокі та яркі різниці. Вже самі великі етапи політики — які ж вони були інакші тут і там! В російській Україні були зносини з декабристами, було Кирило-Методієвське брацтво з його визвольною програмою і мартирольою тоді, коли в Австрії стояли Українці по стороні правительства, дорожили вазвою Тирольців сходу, а політика св. Юра була висловом

їх політичних стремлень та орієнтації. І хоча політичний розвій Австрії і зміна відносин зіпхнули в послідніх десятиліттях XIX століття українську політику з її первісного становища і з силою конечности накиннули її опозиційність, то ся опозиційність була для офіційної української політики все тільки конечністю: традиція та пам'ять святоюрського періоду не забувала ся в дійсности ніколи і не тратила свого притягаючого впливу й принади. Противно в російській Україні — там усі обставини буття заставляли суспільність відносити ся коли не ворожо, то все бодай опозиційно до правительства. Аполітичність, а властиво повздержливість від політики старих українофілів була найслабшим висловом сього відемного відношення до державної власти — сильніше проявляло ся воно живою участю Українців в російському революційному рухові, — врешті найякшійше в повстанню революційної української партії (Р. У. П.) та її політичного потомства. Перший зорганізований політичний виступ українства в Росії відбув ся під знаменем революції.

Та не тільки напрям політики був відмінний. Ще більше різнився сам рід політичної діяльности. Деспотичний лад Росії накидував їй засоби. Се були або геройські революційні виступи розмірно вузьких груп, або дорога політичної агітації з метою приготувати широкі маси до майбутнього революційного зриву. Щойно сей зрив мав сотворити можливість і умови для дальшого спокійного розвитку. Тому політична діяльність, звернена головню на витворювання переконань, на будження та формовання політичної думки, — була з конечности переповна „теорією“, була сама в головнім дискусією, полемізованнем, ставленнем питань і шуканнем відповіди на них. І знову зовсім противно було в Австрії. Без чинної за них боротьби дістали австрійські Українці конституційні права, а з ними можливість праці над своїм розвитком. Можність, а zarazом і конечність сеї праці. Життє поставило їх зразу ж, так сказати без попереднього теоретичного підготовання, перед цілим рядом наскрізь практичних завдань, які треба було зараз же практично рішати. Розпочала ся чимраз живіша і успішніша практична робота — політична і організаційна, а дороговказом було в першій мірі се, що приносив практичний дослід. Могутні теоретичні імпульси Драгоманівщини та соціалізму були дуже скоро, о скільки розходить ся о загальний характер публичного життя австрійської України, приглушені мовою найближших практичних потреб. В протиставленню до російської України стала австрійська країною політичної практики та досвіду. Там була практично, мовою фактів розв'язана проблема української народности, там жили Українці своєм власним життєм, а се життє було втіленням тих самих бажань, стремлень і поривів, що на російській Україні побороували ся завзято царським правительством. Українська Галичина стала для царату небезпекою. Вона була захистом для українського життя, була кузнею, де кувала ся, арсеналом, де переховувала ся його національна зброя. Самим своїм істнованням австрійські Українці били в лице московську екстермінаційну політику і мусіли впливати на розвій російської України.

Розуміли се обі сторони. Російські Українці слідили з чимраз живішим інтересом за ходом подій в австрійській Україні. Почавши від сотих роковин літературного відродження України ставали зносини через кордон все тісніші. Зокрема російська Україна відгукувала ся гаряче на кождо важнішу подію українського життя в Австрії: народні об-

ходи, студентські зїзди, боротьба за український університет, боротьба за виборчу реформу парламентарну та соймову, політична боротьба, культурна праця, організаційні успіхи — все те находило тисячний відгомін по тім боці кордону. Тай розуміло се царське правительство і заходило ся всіма способами протиділати небезпеці. Адміністраційними засобами, поліційними і фіскальними (як от мито на українські книжки) старало ся воно спинити українські взаємини, а рівночасно з потоптаннем основ міждержавної призвоїтости розвело в межах Австрії грошеву деморалізаційну акцію — проти українського руху. Ся послідня акція царату, хоч яка вона була обурююча з морального боку, не грозила українству серіозною небезпекою. Українство було вже досить дуже, щоби стерти з лиця землі всі плоди роботи продажних царських посіпак. Натомість „дефензива“ царату перед взаєминими Українців через кордон набирала для нас в міру розвитку нашого життя чимраз більшого значіння.

Зі становища національної цілості приходив час, коли треба було поділити ся знову тим, що переживало ся окремо та інакше по обох боках кордону, треба було звести до спільного національного знаменника висліди сих окремих переживань. Окремі місцеві потреби обох частин України вимагали рівнож можливо якнайживійших взаємин. Австрійська Україна потребувала знову запліднення і почину до широкого розмаху, що йшов усе з-поза кордону, щоб охоронити ся від мілини партикулярної вузькоглядної політики „церковної вежі“. Російська Україна може в більшій ще мірі потребувала зіткнути ся з практикою власного національного життя, побачити наглядно його успіхи, щоби знайти практичне мірило дя своєї діяльності і скріпити свою волю самостійного національного життя живим доказом, якою плідною й ряною овочами мусить стати послідовна практична діяльність. Для всього того не вистарчали вже самі тільки обмежувані та утруднювані літературні взаємини, ані взаємини одиниць та поодиноких груп.

І стало ся, що Росія переступила галицький кордон. Сей факт відбив ся болюче в серцях Українців, гарячим бажанням котрих було як найскорше бачити союзні полки по-за Збручем. Болюча була і ся певність, що похід царських військ в Галичині буде руйною для матеріального нашого національного майна. Через се і не звернено уваги на друге ще значінне сього факту. Ото в царських рядах військ прийшли також сотки тисячів Українців в сю країну, де творило ся й зберігало ся для них добро власного національного життя, прийшли і мусіли, якою ні була б воля начальства, зачерпнути з закритої досі для них криниці.

Правда, війна спинила національне життя Українців в Галичині, але вона не була в силі усунути матеріальних доказів сього життя перед очима салдатів. В кождім українським селі витала їх українська народня школа. Українські вівіски говорили їм про українські крамниці, читальні, товариства, організації. Тисячі українських книжок розійшли ся серед них і як вірні товариші пішли давати їм розраду підчас трудів та небезпек. Урядові вівіски та написи, українська мова на залізничних бістах говорили їм про національну рівновартість їх братів в Австрії. Все те була мова фактів, яка мусіла найти відгомін в душах, будити питання і давати на них відповідь, усвідомлювати національно, родити та скріплювати почуття тої кривди й зневаги, яких зазнавало українство під царським ярмом. Побіч сього му-

сіла йти й жива словесна освідомлююча агітація з боку населення, яке зостало ся в Галичині. Безперечно час і обставини поставили зразу мур поміж ворожою царською армією та населенням, але салдати зостали ся людьми. По сільських кватирах мусіли вони по певнім часі наблизити ся до рідного їм мовою та побутом населення, такогож самого, як полишені ними далеко рідні, й безперечно мусіли навязати ся між салдатами та сим населенням протягом сих кількох місяців особисті зносини. Тоді почули салдати з уст живих людей про порядки, яких не бачили у себе в дома, а завдяки яким галицькі Українці були рівноправними горожанами, а не позбавленими всіх прав „Малоросами“. Відорвані, відомі вже нині факти доказують, що так було справді, а крім сього були ще тут і там прояви явної відважної агітації з боку галицьких Українців, що зостали ся в краю. Тисячними струмочками пліло в душі салдатів-Українців національне усвідомлення і вже буде річу тих тисячів наших українських діячів в Росії, що чають на слушний час, подбати, щоби сей посів в салдатеьких душах приніе стократні плоди. Царь не переступив безкарно Збруча і не пустошив безкарно протягом кількох місяців країни. Побіда Австрії та Німеччини дозволить нам скоро вирівнати нанесені нам матеріальні шкоди, а українські землі, які зостали ся ще під царським ярмом, будуть полем діяльності нових численних рядів українських діячів, тим сильнійших, що боротимуть ся вони за те, втіленне чого бачили на власні очі в Галичині.

Діявол-Мефістофель каже про себе, що він „частина тої сили є, що злого все бажа, а все добро дає“. Так і царь. Йшов на загибіль українського життя, а дасть йому нові товчки, новий розгін та силу.

Роля царату, — се діланне історичної конечности, що була сильнійша, ніж папери царського правительства, й казала йому сповнити завдання противне його бажанням та волі. Се проявила ся стихійна живучість українства. Але крім стихійних сил кермує долею народів ще свідоме своїх завдань і цілей людське діланне. Великий історичний момент сеї війни поставив великі завдання для власної допільної діяльності України, для нашої політики. Мусимо сповнити їх, як що ми справді нарід, а не раби, що здають ся на доло судьби. Українська політика мусить в сїм моменті обняти в усій ширині положенне, в якому ми опинили ся, мусить зрозуміти безмежну глибину змін, які зайшли, мусить стати справді на висоті своїх завдань.

Передусім мусить вона бути в сїм моменті українською. Бути українською, се значить забути, що існував кордон, який ділив на часті наш нарід, а тямити і мати на оці, що рішаєть ся в сїм моменті доля цілої України, що для цілої України рішаєть ся питанне, чи вибе тепер година її волі, чи має далі ще тревати тяжка і повна жертв боротьба за її існування.

Дороги української політики йшли досі, аж до вибуху сеї війни окремо і незалежно від себе по обох боках кордону. Відмінні були політичні фронти українства, відмінні цілі, до яких треба було стреміти. Сила обставин наклудувала нам боротьбу за найблизші місцеві здобутки, що були справді етапами до спільної цілі, але самі собою мали безпосередне, тільки льокальне значінне для України по сїм чи тім боці кордону. Цілі спільні соборної України лежали далеко в царині будучности. Не було конечности спільної

організацією та найближшими практичними метами одноцілої політики і тому політичне життя України було ведене партіями, яких програми і діяльність не переступали кордону. Хиба тільки українська соціалдемократія з обох сторін кордону була в постійній стичности з собою і виконувала частину своєї праці, головню літературну, спільними силами, не входячи в організаційну з собою лучність. Але сі партії, що репрезентували суспільний низ України, не були офіціальними заступницями нації. Партії національних верхів, ті, що приписували собі місію заступати національні інтереси цілоти народу, руководили ся в своїй діяльності лишень найближшими політичними потребами українства в давній державі. Протягом двох століть не зажила Україна одноцілим політичним життям. — Аж тепер се мусить стати ся. Сей кордон, що йшов від гирла Сяну по Збручу і Дністрі, нині фактично не існує. Перейшла через нього в перших місяцях війни царська армія і на якийсь час посунула його на захід. Прийде кінець війни і посуне далеко на схід, загортаючи землі, що стогнали досі під царським кнутом. В мирових пертракціях рішатиме про долю Українців вислід війни, а не правний стан з перед її вибуху. Нема нині австрійської і російської України, є одна лишень одинока Україна, що ціла жде визволення з-під ярма. Розгром царату і воля на його руїнах, — се бажанне веїї України і спільний для веїх її земель політичний клич. Перед роком в межах держав вели ся відокремлені політичні боротьби, за окремі політичні позиції. Тепер розходить ся не о політичні добутки в межах Австрії чи Росії. Нині стоїмо веї в одній великій боротьбі, яка має рішати про судьбу цілого нашого народу. І як одинока і єдина наша ціль в сій боротьбі, так одна і одноцільна мусить бути наша політична акція в сю історичну добу.

А керма політичного життя України мусить правити ся одною, спільною для цілого народу його найвишою репрезентацією. Се впливає не лишень з конечности, одной одноцілої політики. Конечність одноцілої організації

народу є сама про себе диктована необхідними потребами, які приносить хвиля, і засадничим зглядом нашої національної політики.

Ото іде царська Росія і голосить, що в імя „русекого“ світа визволяє з неволі „австрійських Росіян“. Хто матиме право й формальну можливість виступити проти цинічної брехні в імени мільонів поневолених та гноблених Росією Українців, коли не буде заступства, легітимованого говорити від усього народу? Все, що сказали б в сій справі одиниці чи поодинокі групи, не заступило б голоса, який був би голосом самого народу і цілого народу.

Та ось згляд засадничий, рішаючий.

У світовій воєнній пересправі не одиниці та малі групи виступають як дієві особи. Є ними держави і се для нікого тепер не спірне — виступають нації. У сій всесвітній боротьбі за право, право бути та розвивати ся, лишень для присутних, для учасників сяє надія. Неприсутні будуть полишені та забуті. Хто хоче виграти, мусить передовсім сказати і доказати: існую. Сказати се мусить Україна і не лиш сказати, а й доказати одноцілим також формально, навні своїм виступом. Супроти сього основного приказу, під подумом історичного моменту мусять розпасти ся тісні рамки партійних чи місцевих чи котерійних зглядів. Над дрібним і малим побідити мусить дужий, кріпкий інстинкт нації, воля її бути та жити. Отсе завдання хвилини, яка приходить раз на цілі століття, ставить завдання важні для цілих століть і накладає на живучих обовязки, за котрі перед цілими сторіччями треба відповідати.

Цілі віки переходили над руїною України мовчки до порядку дня, бо не було її на сцені світа. Не буде її на сій сцені і тепер, коли не проявить вона себе на-внї видимим знаком одноцілої організації та одноцілої акції. Нехай же встане вона як фенікс з-під попелу одна і нероздільна. Нехай же в переломовім, вагітнім богатою будучністю 1915 р. повстане одноціле, соборне, верховне Заступництво Народу і проголосить, що Україна живе і хоче жити.

Брати.*

В темних горах при окопах у болоті

Там зійшли ся два вояки по роботі,

Не зійшли ся, тільки внали край дороги,

Поранені, сей у плечі, той у ноги.

Один стогне: Тату милий! мамо рідна!

Другий плаче: Діти любі! жінко бідна!

Подивив ся сей на того довго, тихо —

Здивувала рідна мова, спільне лихо.

„Поможіть мені, земляче, рідний брате!

Не по волі я загнав ся у Карпати . . .“

— Я поможу, милий гостю з України, —

Чей по волі не бажав ти нам руїни?“

Бють гармати на добраніч, стогнуть гори,

Звір лісами утікає в темні звори.

* Подаємо нашим читачам гарний вірш нашого відомого поета О. М—я, випущий з „Віденського календаря Просвіти“.

Два вояки завивають свої рани,

Споминають і родину і кайдани.

„От звела нас люта доля раз до купи

Не у гості, тільки в полі, тут, де трупи . . .“

Виріс, брате, я далеко, у Полтаві,

А загину у Карпатах на мураві . . .“

Другий каже: „Горе, брате, нам нещасним,

Нашим людям, нашим нивам, горам красним,

Та найтяжше наше горе: люта сила, —

Що з братів та вороженьків поробила.

Та не плачмо, бо віджити ми ще годні;

Вилічимо свої рани і народні;

Кров пролита не пропаде, зродить нива, —

Буде, буде Україна ще щаслива!“

Святочні роздумування про світову війну.

В тяжку хвилину припадає теперішній Великдень, радісне свято Воскресення, символ перемоги життя над смертю.

Серед найбільшої війни в історії, коли не сотками, не тисячами, а мільйонами збирає з-між людей свої жертви смерть, святкувати маємо пам'ять Того, що — як воскресення каже — „смертю смерть поцрав“.

Як раз на виворіт! Нинішній світ „життем житте поправ“, — силами могутими, які витворила новочасна суспільність, нівечить, нищить, руйнує житте і щастє нинішньої суспільности.

Memento mori! — понурим гаслом середовічних сумраків відзиваєть ся до нинішнього цивілізованого світа теперішній воєнний шал.

Живемо в часі великих в історії переверотів. По довгих літах в історії спокою входимо в період катаклізмів і катастроф.

По великій, європейській війні 1870 року, по німецько-французькій війні, настала доба мира, що тривала з малим вийком російсько-турецької війни, з перервою сього воєнного дрібного епізоду, — деь там далеко в Туреччині, — аж до початку двадцятого століття.

Навіть російсько-японська війна не виглядала як рішуча перерва в тім мирнім міжнароднім, світовім настрою. Вже по російсько-японській війні в французькім парламенті великий народній трибун, незабутньої пам'яті Жорес, висловлював надію про тривале вдержання в історії мира.

Жорес згинув. Погиб невстрашимий речник союзу західно-європейських народів, невстрашимий речник німецько-французького поєднання, достойний політичний наслідник великого німецького поета Гайне, якому вінець складала на паризькім цвинтарі Монмартр німецькі соціалістичні делегати першого конгресу нового Інтернаціоналу, паризького конгресу 1889 року. Жорес згинув з руки незвісного заговорника, сторонника союзу Франції з царатом, сторонника війни за всяку ціну.

Жорес погиб. Вибухла війна, якої досі не бачив світ.

І нині бачимо вже всі, що ера затиша минула безповоротно, що ми ввійшли в добу катаклізмів.

Нині бачимо, що війна на далекім сході була тільки прольогом. Пішла за нею перша війна на близькім сході, а далі й друга війна. А за нею прийшла третя, тепер уже всевітня війна.

Не сотки, не тисячі людей, а мільйони стоять в огні війни. Не годинами, а днями й цілими неділями стоять в стрілецьких ровах під грозою зрадливих шрапнелів. У хвилях морських гинуть сотки людей; тонуть в безоднях океанів кораблі, витвори людської думки, людської штуки. А в безмежних воздушних просторах сповняєть ся сон людскости, мрія легендарного Ікара старинної Гелляди; — сповняєть ся крилата мрія, — та як вона сповняєть ся! З аеропланів падають бомби, гострі стріли, — і гинуть на улицах спокійних городів, де осередок культури і цивілізації, неповинні люде, гинуть від воздушних бомб діти, що йдуть зі школи! . . .

Знівечене не одно, не два села і городи. Цілі околиці, людські оселі, ліси й лани зрівнані до тла. За пожаром війни, за згарищем йде слідом, немов гисна, страшна епідемія: холера, червінка і тиф доконують сього, чого не доконають гармати, машинові карабіни, баїнети і холод зимовий.

А за грозою війни на її терені йде слідом гроза по селах і городах тих, де пожар війни ще не дійшов, — дорожнеча, гроза голоду. Голод на поміч взивають воюючі стори.

Торжествує людський дух над силами природи! А рівночасно нищить людську культуру, руйнує богатства свого власного витвору.

Пригадують ся слова Маркса в його звіснім писемі на критичні замітки Михайловського про Марксовську історіософію, що колиб західна Европа пішла далі шляхом безстанного, нічим не спиненого капіталістичного визиску, шляхом безперервного зросту мілітаризму і антагонізму між державами цивілізованих народів, то сповнитись могла би мрія московських панславівців, щоби „зігнилий Захід відродити монгольською кровю“. Пригадують ся слова Маркса, бо нині як раз варварський царат виступає зі своєю місією „відродження гнилого Заходу“; — тільки що нині се зветь ся „визволенням Європи з ярма німецького мілітаризму“! . . .

На щастє ще далеко до того, щоби царат став „монгольською кровю“ відроджувати „зігнилий Захід“.

І тепер, в добі катастроф і катаклізмів знову стає перед нами в цілій ясности загадка наших днів, — стає ясна і прозора, коли поглянемо на се, що царат змагаєть ся стати верховодом Європи, стараєть ся добути ключ до пановання над світом.

Революція 1848-1849 року не здолала розв'язати сих питань, які стояли на порядку історичного дня. Реакція перемогла. Та прийшла епоха воєн (1854—1870 роки), епоха від кримської до французько-німецької війни, і сповнились надії „весни народів“. Зєдинилась і визволилась Італія, зєдинилась і на новочасні шляхи пішла Німеччина, народи Австрії дістали волю, дістали спромогу свобідного національного розвитку.

Прийшов рік 1905, розбухалась революційна хуртовина в царській імперії. Здавало ся, принесе волю, переможе царський деспотизм, визволить народи, сковані ланцями царського деспотизму, поневолені московською перемогою.

Реакція перемогла; побідив царат. І ось йде війна за війною; перша балканська війна, а далі й друга, а за нею третя війна — всевітня.

Велику всевітню авантюру загадав царат, щоби ратувати своє існування.

Та логіка історії невмолима. Ростороженне азійського, варварського царського деспотизму і воля та самостійність народів сходу Європи, — се історична проблема, так само неминуча, як визволення і політичне зєднання народів середньої Європи.

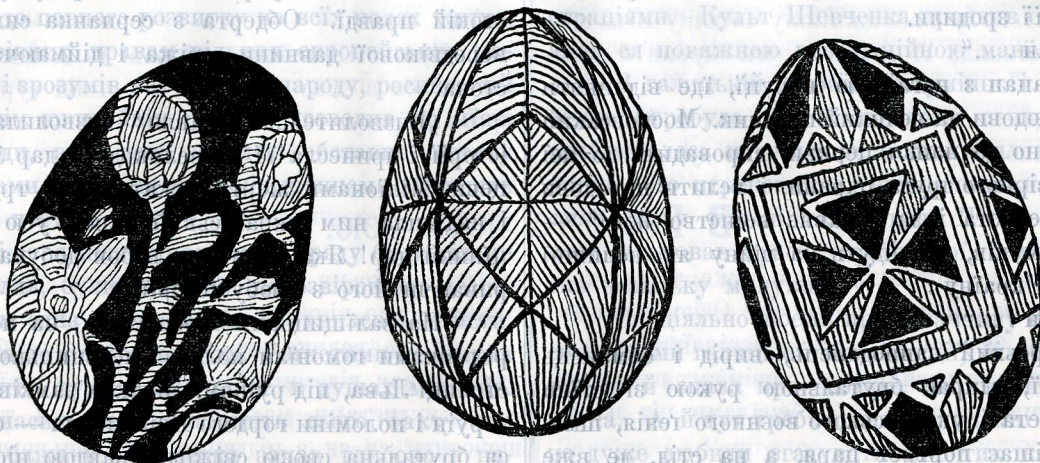
І коли сього не доконала революція 1905 року, то доконає його — безпосередно чи посередно — теперішня всевітня війна.

І хоч якою руїною грозить людскости ся війна, хоч звідусіль йде гасло смерти, ми віримо і знаємо, що наперекір всьому ідем на стрічу сонцю золотому.

Ми ж бачимо геройську боротьбу наших людей, що здержують і відпирають навалу варварських орд царату; ми бачимо, як дрібні є успіхи царських армій супроти великанського їх числа. Кееркса нам пригадає Николай Николаевич.

Ми віримо, що царська імперія не вдержить ся перед нестримною історичною конечністю, що на її руїнах заблеще сонце вольної України.

Спомин.

Тямлю, як на свята великодні
Їхав я до родичів зі школи, з міста.
По шляху балори скрізь, безодні,
Звільня тянуть ся коні голодні,
Грає віз, як музика троїста.

У повітрі вже пахне весною
Та зима ще не хоче вступати.
Хоть березовий зай під горою
Умаїв ся дрібною травою,
В вербах сніг лежить, як білі лати.

Між корчами цвітуть первоцвіти,
З гір струмками біжать мутні води.

Вже дудки з верби скрутилми дітки
І — нужд грами, нужд тобі трубити!
Аж луна по чорнім лісі ходить...

„Іде, їде Зельман.“

Так, він їде до нашого краю знову. Колись, за незабутнього пановання польської шляхти, сей всемогучий плені-потент правлячих чинників, який мав право нормувати навіть духові потреби нашого народу, хоч сам був Жидом, бо мав ключі від наших церков і за дозвіл на церковну відправу, особливо на празник Воскресення, велів собі грубо платити — колись сей Зельман був пострахом нашого нещасного люду! Як надійшло найкраще свято на Україні, Воскресення, як жінки винесли на церковний цвинтар хліб, масло, сир і символічні писанки до посвячення, як гасди виходили під церков уже досвіта і при субітці дожидали щасливої хвилі, коли відчинять ся двері церкви, коли з неї винесуть корогви і заграють дзвони, а потім гряне до сірого неба пісня побіди: „Христос воскрес із мертвих“ — тоді нараз роздавали ся оклики: „Іде, їде Зельман!“ Їде всемогучий арендар, пленіпотент польського пана, Жид; везе ключі від святого дому. Має власть дозволити або заборонити громаді празник Воскресення...

Страх і дождання, надія і радість містилися в сїм оклику, який перетривав десятиліття і віки, ставав ахроні-

Хоч нині війна до нас кличе: „Memento mori“, ми — повні воскресної віри — повторяємо слова нашого поета:

„Vivere memento!“

Микола Ганкевич.

І хотіло ся б тоді, не знаю
Чому, злізти з воза і полями
Йти і кожде дерево обняти в ціло,
І цілувати кожду квітку при ручію,
І до землі припасти, як до мами...

Земле! Моя ти теремива нене!
Витай мені зі святами, з весною!
Покрий ся збіжжя лавою пустою,
Як буря прошумить по-над тобою,
І най імя твоє буде благословення!

Зрости в своїм родичім, чорнім лоні
Кожедіське зерно, що з сівні упаде.
Най приберуть тебе сади, леводи,
І тихий мир нехай між ними сяде,
Блаженні най будуть спрацьовані долоні!

Богдан Лепкий.

мом і символом, перестав жити в дійсности, щоби здобути пановання в пісні і по вічні часи ставити перед очі нашого народу сумну колишню дійсність, незабуті і нічим невикуплені по нинішній день часи нечуваного нашого морального гнету.

І нині по всіх селах широкій України, по зарінках, або на церковних площах враз зі звуками воскресних дзвонів гомонить велика історична пісня про Зельмана, пісня мало зрозуміла сим, що її співають, але найбільш популярна, бо народ інтуїцією відчуває, що є вона ілюстрацією найогиднішого злочину, який колинебудь доконувано на нїм чи взагалі на людстві.

Пісня ся стала нині анахронізмом; а коли народ її співає враз з піснею: „Христос воскрес із мертвих, смертю смерть поконав“ — то тим самим надає їй значіння побідного пеану, робить її піснею радості по причині побіди над демоном тьми і насильства. Хоч в дійсности можна сумніватись, чи ся пісня затратила серед нашого народу своє первісне значіння і чи вона справді належить до пісень зі значінням історичним та анахроністичним.

— Нехай і так. Нині, в сім році, в яким наші крашанки красяць ся не червоною краскою, а кровію люду — нині ся пісня воскресєа у своїй первісній силі, тратить свій символізм і говорить до наших сердець своєю первісною правдою фактів, які її зродили.

„Іде, іде Зельман . . .“

Іде патлатий кацап з нагайкою в руці, іде відчиняти церкви нещасному людови на великий празник. Московський козак увійде брутально до нашої церкви, впровадить до неї свого попа-поліцає, вірного друга охрани, і велить народови молити ся за царя-деспота і за „славне воїнство його“ — орди Черкесів і Калмухів, що йдуть на війну як колишні Монголи по жир на Україну . . .

„Іде, іде Зельман . . .“

Іде ренегат, царський запроданець, вирід і обманець до сільської читальні, здирає брутальною рукою зі стіни портрет народного поета і українського воєнного генія, шмагує їх, а на місце вішає портрет царя, а на стіл, де вже звиш півроку не було ніякої часописи, кидає чорносотенну московську, царславну „Прикарпатську Русь“ . . .

„Іде, іде Зельман . . .“

Іде чиновник охрани, збирає засумовану громаду, що понурила вниз сиві голови і наслухує, чи не чути вистріль гармат, які вістують їй визвіл, і з чортівським уміхом та з дикою злістю вигукує: „Аби мені не було і духу мазепинського! . . .“

„Іде, іде Зельман . . .“

Іде громада салдатів, віздить на сільський майдан, скликає найчеснійших громадян і сивоголового панотця і викрикує: „Збирай ся, готов ся в дорогу у Томск! . . .“

„Іде, іде Зельман . . .“

Іде громада Кірізів, розбігаєть ся по селу, а за хвилю чути розпучливі, тривожні зойки, вереск дітей і крик розпуки дівчат, з якими шамотають ся брутальні Монголи . . .

„Іде, іде Зельман . . .“

Від південних стоків Карпат аж по кам'яні верхи Кавказу, від борів Полісея до гирла Кубані, від ньюорських

хмародерів і гирла ріки св. Лаврентія аж по фарми кольоніста в гористій Бритійській Колумбії над Тихим океаном — скрізь лунає нині з тридцятькілкаміліонових грудей ся найболючіша пісня українського народу у повній своїй, жорстокій правді. Обдерта з серпанка символу і містичности передвікової давнини, свіжа і діймаюча, брутальна і жорстока.

„Визволителька Славян“ визволила сю пісню з оковів історії і принесла її на великодній дар її колишньому творцеві. Мільонами жертв, гекатомбами трушів окупила сей дар і наділила ним український народ, усю Славянщину. Який цінний дар! Яка незмірна любов добувала його для нас, вивираючи його з гробу історії!

На заліщицьким Хрещатику, на полях Поділля, де перед віками гомоніли полки Хмельницького, на замковій горі столиці Льва, під руїнами княжих замків Теревовлі і Галича, з руїн і поломіни гордого Перемишля — скрізь гомонить нині ся брутальна своєю свіжою правдою пісня, гомонить як похоронне голосінне, серед ревного плачу катованого люду, зі смутком і жалем, які знає тільки серце українського люду, на якого землю не світить сонце радості вже стільки віків.

І певно грижа совісти вижирає нині підлі душі громади московських запроданців, що їздили до Москви і Петербурга і закликали охрану на ратунок „підяремної Руси“, як вижирала вона душу Юди, коли його долоною запекло 30 сребренників, заплата фарисеїв за зраду і злочин. Та чи запече сей огонь совісти „культурний“ народ Англії, „революційну“, „прогресивну“ Францію і „братів“ Сербів, які стали до послуг зрадників і запроданців? Чи відчують біль звиш 30 мільонового народу, що гомонить з пісні Зельмана, сї революціонери і прогресисти, які пишуть панеґірики в честь деспота, що прибиває на хрест українську націю?

Може . . . Колиб лиш не за пізно!

Петро Карманський.

Культ Шевченка.

Неодного з читачів може немилу вразить обрядовий звук цього слова: культ Шевченка. Надуживало ся у нас його так часто і так часто приміювало ся як ефективний жест до зовнішніх форм обходів, за котрими переважно крило ся небагато змісту, що воно через те до певної міри скомпромітоване і для неодного не звучить поважно. Се й зовсім зрозуміле. Бо кому ж на звук того слова не пригадають ся ті численні, торжественні обходи, улаштувані — так сказати офіційною частиною нашої суспільности, на котрих бесіідники, співаки і декламатори дуже часто більше подиву проявляли для свого власного куншту, чим для репродукованих і обговорюваних творів Шевченка? Кому не пригадаєть ся більшість тої офіційної публіки, котра під час концертів і по них з признанням і одушевленням розводила розмови про . . . високе С, яке з таким мистецтвом „вишкварив“ славний співак? Кому не прийде на думку та „великих слів велика сила“, яка так часто і так ясно пустозвучним гомоном пелася з уст офіційних речників патріотизму на Шевченківських обходах, або многоводними потоками каламутної фразеології розливалася на шпальтах часописей і сторінках

брошур? — Все те у певній мірі оправдує уміх недовіри скептиків, коли їм згадуєть ся про культ Шевченка. Та незважаючи на се навіть та обчислена на зовнішній ефект обрядовість культу має своє глибше, поважнійше значінне. Воно лежить в тім, що згадані висше уваги можна примінити тільки з певним застереженням, бо все-таки бодай якась часть учасників офіційних обходів вкладає в них багато правдивого зрозуміння і відчуття Шевченкових ідей. Воно полягає також на тім, що навіть ті, котрі Шевченківські обходи використовують як нагоду для рекламування свого патріотизму, мусять як раз сеї нагоди шукати і не можуть її поминути під загрозою втрати своєї офіційно-патріотичної марки. Видко, що в творчости Шевченка є дісно скриталізовані почування і змагання широких мас українського народу і що Шевченкові ідеї живуть в душі народній, коли навіть різні обрядові патріоти, які не дуже багато мають спільного зі світоглядом Шевченка, мусять торжественно легітимувати ся, як його гарячі поклонники. Видко, що по-за обрядовістю живе в українській суспільности правдивий, глибокий культ Шевченка в значінно щирій пошани для його

творчого духа, в значінню думання його думками, чуття його почуваннями, стремління до його цілей.

Такий культ живе — і Шевченко є в нім для української суспільності символом її змагань до свободного, незалежного існування, до повного розвитку на всіх полях життя, до здобуття прав рівних правам вільних європейських народів. Доглянув се і зрозумів кат нашого народу, російський царат, бо в минувшій ювілейній році не дозволив на ніякі Шевченківські обходи, а в день ювілею обставив могилу Шевченка жандармами і салдатами, щоби штиками відганяти від неї поклонників поета.

Та сі бруталні зарядження царського уряду були тільки маніфестацією безсилля, були доказом, що озвіреному деспотови зосталась лиш одна сатисфакція — хвиливеї пімсти, яка не в силі довести до наміреної цілі. Багнетами не можна прогнати, ані знищити думки, яка живе в душах мільонів. І ніяке бруталне насильство не змінить сього факту, що світ думок, мрій і бажань Шевченка запав глибоко в народню душу, та перетворив ся в загально-народне змаганне до здійснення його свободницьких кличів, що культ Шевченка дійшов у нашій суспільності до свого повного значіння.

Отсе перетворюванне світогляду Шевченка в світогляд нації йшло дорогою повільного, але постійного розвитку, переходило ріжні фази, проявляло ся в ріжних формах. Культ Шевченка зростав поступенно, поволі ширшав і поглиблював ся, захоплюючи чим раз дальші круги суспільності.

Занадто всесторонній і багатий був зміст творів Шевченка, за-сміливі були його кличі, з якими він до народу звертав ся, за-далеко він в творчій розгоні свого генія випередив сучасність, щоби ширший загал суспільності відразу міг собі присвоїти всі його дари. А крім сього грали тут дуже важну ролю також зовнішні обставини, серед яких жив наш нарід.

На рос. Україні, де московський деспот поклав важку руку на все українське життє, поширилась в ширших кругах зразу тільки певна частина Шевченкових творів, а саме та, де великий Кобзарь співає про свою любов до України, про красу степів, Дніпра, лісів, лугів і піль, про чудову красу українського села, — про долю і працю українського мужицтва, — про лицарську славу козаччини. Та в тім співі звучав рівночасно й біль за-для страшної судьби кріпацької родини, жаль за-для незавидної долі мужика, наймички, покритки, звучав горячий протест проти тяжких суспільних кривд. Перед очима читачів Шевченкових творів ставало важне суспільне питанне.

А по-при се також кружили з рук до рук відписи заборонених цензурою творів Шевченка, в яких він таврує злочини царизму супроти українського народу, в яких взиває до бунту, кличе до безпощадної боротьби проти деспота, до бою за здобуттє вольної, незалежної України. Читались ті твори молодіжю, читались в кружках революціонерів, продирались згодом в нецензурованих видавництвах у ширші круги суспільності і звільна розбуджували уми, опановували серця. Культ Шевченка зростав, збогачував ся обсягом і змістом.

Прийшли роки революції 1905 і 1906-ий, повів дух свободи, на короткий час полекшали тяжкі пута, якими царизм скував український народ, — і Шевченкове слово попесло ся сильним гомоном по всій Україні. Не спинила його вже опісля лють реакції, не заглушив скажений рев чорносотенної орди.

А коли в минувшій році царський уряд заборонив святочними обходами віддати честь Шевченковій пам'яті, то найсвідоміша частина української суспільності запротестувала проти сього насильства публичними масовими демонстраціями. Культ Шевченка проявив ся сміливим ділом, проявив ся поважною революційною маніфестацією.

В галицькій Україні розумінне і відчуттє творів Шевченка перебуло також повільну еволюцію, ширилось і поглиблювалось поступенно, заки дійшло до повної ваги і значіння. До переконання сентиментального народовецтва трафіла зразу тільки та частина Шевченкових творів, в якій поет змаловав красу української землі і та в якій воскресив козацьку минувшину.

Спеціально поеми про козаччину стрінули ся з великими симпатіями галицької інтелігенції, більшість котрої довгі роки тільки й знала про козаків, що вчитала про них у Шевченка. А й тут треба додати, що наші народовецькі патріоти не дуже любили згадувати про тих козаків, що то царь їх „благородними кістками болота засипав“ і „поставив столицю на їх трупах катованих“ (се ж звучить як зазив до пімсти, до бою); вони любили те козацтво, що то їздило „у Царгород, до султана в гості“, та радо слухали, як декляматори на концертах залюбки вигукували: „Ріж! бий! мордуї невіру-бісурмана!“

Суспільні і національно-політичні думки та стремління Шевченка були чужі галицькій рутенщині: вона не могла погодити ся з революційним духом його творів. Дуже яскраво характеризував під тим оглядом наших галицьких патріотів добір поезій Шевченка, які приміщувано в підручниках для середніх шкіл, а також факт, що деякі поезії відповідно притинало ся, щоби хоронити молодіж від „революційного зіпсуття“.

Але молодіж не дала себе охоронити. Нераз тайні організації гімназистів, серед яких зачала ширити ся „помість“ революційних, західно-європейських думок, уладжували на своїх сходах Шевченківські свята і там, в чотирьох стінах нужденної кімнати, або деє за містом, серед шуму ліса свободно лунало палке слово поета-революціонера та глибоко западало в молоді душі.

Ширше захопили Шевченкові думки галицько-українську суспільність щойно тоді, коли її політичне життє зачало перетворювати ся на новочасний лад, коли західно-європейські політичні течії і кличі знайшли приступ і до наших політиків. З хвилиею, коли широкі народні маси зачали виступати як реальна підстава на арену політичного життє, коли інтереси і змагання тих мас стали для політиків імперативом їх діяльності, мусів звільна уступати народовецький сентимент перед бурливою течією дійсних життєвих потреб і стремління. І з тою хвилиею також твори Шевченка, в яких поет порушує пекучі суспільні і політичні питання, починають находити чим раз більше зрозуміння і чим раз більше горячих приклонників між поступовою інтелігенцією, селянами і робітниками.

Крут впливу Шевченкових творів ширшає що раз більше, від села до села несуть ся його протести проти кривд, заповідяних масам робочого народу, скрізь доходить його віще слово. Культ Шевченка захоплює всі закутки нашого краю.

А як в минувшій році рос. Українцям заборонено святкувати Шевченківський ювілей, то і в галицькій Україні уладжено як протест проти сього масові демонстрації

і в тім протесті вже явно і рішучо залунав клич оружної боротьби проти царату.

В дуже короткім часі мав сей клич здійснити ся.

Прийшла війна з російською імперією і заставила українську суспільність сповнити найважнішу частину Шевченкового „Заповіту“, заставила її кровю ворога окропити волю рідного краю.

І показало ся, що в українській суспільности Шевченкові думки й ідеали глибоко увійшли в народню душу. Гасло,

В Росії та поза нею.

Остання сесія Державної Думи дала дуже добру картину суспільних відносин і настроїв в Росії. Основними тонами сього малюнку є безмірний зріст імперіялізму в зовнішніх справах Росії та зріст російського шовінізму в державі і скріплення співробітництва уряду з лібералами під націоналістичними гаслами.

Найбільш характеристичною для сеї Думи була безперечно промова Сазонова, в якій нахабна отвертість межувала з наївністю, брехливість-же взагалі жадних меж не знала. Після сеї промови Росія найбільш мирна держава світа і була змушена до війни лише Німеччиною та Австро-Угорщиною. В сій війні Росія стараєть ся лише про знищення „німецького мілітаризму та увільнення Славян від німецького гніту“ (?). Провідник російської рабівничої політики гірко скаржив ся не держави середньої Європи, які нібито підбурювали всіх її сусідів почавши від Швеції до Румунії. Як одну з причин війни зазначив Сазонов і розвиток українського руху в Галичині, який тут нібито підтримував ся на німецькі гроші. В сім пункті пан Сазонов нічого нового сам не придумав, байки про пруські марки на підтримання українського руху в Галичині давно ще перед війною розповсюджували ся ворогами нашого народу. Але жадна розумна людина не повірить, щоб на гроші чужої держави можна було утворити такий могутний національний рух, яким є рух український. І безуспішна спроба утворити москвофільський рух за московські міліони є найліпшим доказом сього.

Промова Сазонова цікава також і з того погляду, що її можна вважати за свого роду урядову декларацію в українській справі. Кожда війна має за свою ціль усунення причин, що її викликали. Отже коли російський уряд в особі п. Сазонова заявляє, що одною з причин війни є розвиток українського руху в Галичині, то тим самим цілю її є між иньшим знищення сього руху. А знищує російський уряд наш рух в Галичині розумієть ся не для того, щоб дати йому можливість розвивати ся в межах Росії. Зрештою страшні переслідування Українців в Росії: припинення всіх українських часописей, розв'язання українських товариств, ув'язнення та заслання багатьох Українців, а між ними такого визначного діяча, як проф. Михайло Грушевський, значують ще більш яскраво дійсні пляни російського уряду. Нищення української культури в Галичині та асиміляторська праця російських шовіністів в сій нещасливій країні продовжують ся невпинно. Група москвофільських учителів та учительок заявила ся навіть в російській Думі і з ними „милостиво“ розмовляв сам Родзянко. Причём було сконстатовано, що галицькі „справжні Росіяне“ говорять так, нібито вони були з Київщини, або з Полтавщини. Отже запрова-

жене було для Шевченка найдорожше, гасло вольної незалежної України, визволеної в оружнім бою з царського ярма, стало нині гаслом для мільонів свідомих Українців, а за його здійснення пішов на поле битви український легіон.

Культ Шевченка дійшов до повного розцвіту і перетворив ся в діло оружної боротьби гурта нашої молодіжи проти царату.

Теоділь Мелен.

дидати російську мову в галицьких школах з такими учителями буде річю нелегкою.

Дуже радикальні заходи в боротьбі з українством запропонував відомий Марков II-й: з українськими сектантами — штундистами, мальованцями і т. и. треба по його думці поводити ся як з підданцями німецького цісаря, а від „мазенинців“ в Галичині треба відібрати землю і передати її російським інвалідам.

Кадети в обороні Українців не виступили; що більше, їх провідник — Мілюков заявив, що „Дума з задоволенням вислухала промову Сазонова“, і з свого боку постарав ся ще поширити рабівницькі пляни російського уряду, домагаючись, щоб осягнення історичного російського завдання — загарбання Дарданелів і Константинополя було тепер же забезпечене відповідними дипломатичними та мілітарними заходами.

Ідилічного співробітництва кадетів з урядом не могла розбити й нахабна заява Маклакова на таємнім засіданню державної Думи про те, що уряд не має наміру зробити якісь ліберальні уступки російському громадянству. При сій заяві кадети правда з обуренням скочили з місць, але радї міністрів пощастило заспокоїти „опозицію“ старими пустими обіцянками.

Значною втратою для російського лібералізму є смерть графа Вітте, яка здаєть ся є ділом рук російських шовіністів. Для них Вітте міг бути небезпечним не лише як зброя в руках лібералів, а й як один з найбільш діяльних членів партії мира в Росії. Коли смерть Вітте є справді політичним убійством, то се може між иньшим свідчити про те, що російські шовіністи хапають ся вже за останні засоби, щоб бороти ся з партією мира в російських політичних кругах. Але кривава авантюра російського уряду та шовіністів починає вже викликати чим раз сильніший протест проти війни в широких народніх масах, головним робом звичайно в масах російського робітництва. Про се найбільш яскраво свідчить недавній процес п'ятох соціалдемократичних послів Думи, які були засуджені на заслання з позбавленням усіх горожанських прав. Сим процесом уряд хотів очевидно викликати у громадянства обурення проти „непатріотичних“ соціалдемократів, тому й зробив його публичним. Припущення се підтверджує та обставина, що в початку акту обвинувачення закинута оскарженням, що вони не показали того патріотизму, яким відзначили ся французькі та бельгійські соціалдемократи. Як вияснило ся на процесі, сї „соціалдемократи“ звернули ся до російських з пропозицією припинити революційну боротьбу проти російського уряду на час війни (!). Російські соціалдемократи, принаймні частина їх, заступлена

в Думі арештованими пізніше послами, рішучо відкинули „парофільську“ пропозицію панів Семба, Геда, Вандервельде та інших. На процесі виявилось окрім того, що в останнім часі в Росії провадила ся енергічна пропаганда проти війни, розповсюджували ся антивоєнні проклямації і т. д. Отже коли з одного боку в певних колах російського громадянства безмірно зростає „істинно-російський“ шовінізм, то в широких масах народу, а в першій мірі в робітничих кругах наростає рішучий протест проти уряду та його націоналістичних помічників. Боротьба з урядом, що спроміг ся зєднати біля себе певні кола шовіністичного міщанства, буде тепер розуміється значно тяжша, ніж у 1905. році, але й наслідки її можуть бути значно більшими. А поки що ініціатори війни старають ся всіми силами підтримати помітно упадаючий настрій недавно ще так войовничо настроєного російського громадянства. Одним з засобів підняття упалою настрою було і урочисте оповіщення „дарданельської програми“ російського уряду, по котрій Дарданели з Царьгородом мають дістати ся Росіянам. Зроблене се було очевидно не без порозуміння з Францією та Англією. Ірей бодай висловив ся прихильно з приводу сих російських апетитів, бо незабаром після імперіалістичної промови Мілокова почало ся бомбардування Дарданелів. Оскільки піднесе підупалий настрій Росіян бомбардування Дарданелів, проваджене до тогож більш, ніж невдало, покищо не можна сказати, але на настрої неутральних балканських держав небезпека захоплення Дарданелів Росіянами вплинула в на-

Війна і революція в Росії.

Війна різко й рішучо змінила життя не тільки воюючих, але в значій мірі й не воюючих держав. Та ніде не виявило ся се так яскраво, як у Росії.

Щоб показати, що се дійсно так, наведемо короткий, але красномовний ряд чисел. Усім відомо, що за останні роки зростало незадоволення селянських і особливо робітничих мас і їх політична самодіяльність. Офіціальні дані, опубліковані міністерством торгівлі й промисловости, доводять, що в 1912 році страйків, як економічного, так і політичного характеру, було 2032, в 1913 р. — 2404. За сім перших місяців минулого року страйків нараховано вже 4098 з загальним числом учасників 1,494,284 людей, тим часом, як число учасників страйків за цілий 1912 рік було лише 725.491, а в 1913 році — 880.096. Більшість страйків у 1914 році, як се показує статистика, була викликана причинами переважно політичного характеру: страйкували, святкуючи 1 мая; страйкували, справляючи роковини розстрілу 9 (22)-го січня 1905 року; страйкували, протестуючи проти переслідувань лівої преси. Але всі ці страйки і що до числа учасників, і що до характеру та способу діланья страйкуючих, гаснуть перед юльським страйком в Петербурзі, що вибухнув як раз під час приїзду туди французьких гостей. Страйкарі будували барріади, зупиняли їзду трамваїв, валили телеграфні й телефонні стовпи, вступали в перестрілку з поліцією; коротко кажучи, поводили ся найбільш бунтівничим робом.

Щоб ніхто не міг нам закинути, що ми перебільшуємо, підкреслюємо, що ми все це беремо з 13.939 числа офіційного „Нового Времени“, котре розуміється добре бачило і знало, що діється у нього під носом в Петербурзі. Намалювавши

прямі зовсім небажані для Росії. В Румунії зрозуміли російську небезпеку навіть такі запаморочені москвофіли, як Таке Йонеску, котрий, зрештою дуже обережно, висловив ся за інтернаціоналізованієм Дарданелів, чим дуже обурив своїх російських приятелів, що хочуть самі володіти і Дарданелами і Царьгородом. Румунія помітно увільняється від російських впливів, одною з ознак сього треба вважати і її залізничу конвенцію з Болгарією, яка значно улекшує довіз товарів з Болгарії до Австро-Угорщини і Німеччини. Потік російського золота для підкупу румунської преси та політиків також помітно висихає. В Болгарії російські пляни відносно Дарданелів викликали цілу бурю негодовання і болгарська незалежна преса обьявила боротьбу з російською інвазією на Балкані за національний обовязок болгарського народу. Рішуче становище Болгарії вплинуло почасти і на Грецію, яка зрештою й сама не показала великого бажання здобувати для Росії Дарданели, пославши своє військо на Галліполі. Веніцелос, який за всяку ціну старав ся втягнути свою вітчизну у війну, зложив свої обовязки премера, після того як король рішучо виступив на коронній раді проти війни. Про невдачу російської політики в Італії свідчить відкликання тамошнього рос. амбасадора Крупенського, що не зумів спаралізувати заходів видатного німецького дипломата Білова. Дипломатичні поразки Росії на Балкані і в Італії доповнили її воєнні поразки на цілім фронті від мазурських озер до Чернівців.

М. Т. Ф.
таку страшну картину, воно хитро, але зовсім неумдро, замічує:

„Але коли б ви стали дошукувати ся дійсних, правдивих причин липневого страйку, ви навряд би що тепер зрозуміли. В офіціальних звідмленнях міністерства торгівлі й промисловости нема жадних вказівок на причини. В однім з офіціальних оповіщень петербурзького градоначальника з перших днів страйку є глухий натяк на те, що причиною непокоїв є розповсюдження часописями брехливих чуток про завдання ніби-то поліційними урядниками ран декільком робітникам Путилівського заводу 3 (16) липня ввечері, коли в дійсности ніхто з поліційних урядників зброї не вживав. В кожному разі тяжко припустити, щоб такий дрібний факт — сутичка робочих з поліцією, зявище в російськім життю цілком звичайне, могло допровадити до вибуху таких поважних розрухів, небувалих у нас за послідних 8—9 років. Більше, ніж правдоподібно, що липневий страйк був інсценований з певними цілями по вказівці з Берліну. Коли війна скінчиться, російське громадянство без сумніву вповні розбере, що досі в сій історії лишило ся неясним, невисловленим. Край столиці ще ходили люде з червоними прапорами і з співом робочої марселези, а в центрі її стали лунати вже інші голоси і появив ся російський національний стяг. 12 (25) липня став відомим австрійський Пульгіматум Сербії. На другий день — 13-го, у неділю, в Петербурзі з раннього рана почали ся патріотичні маніфестації.“ Як організують ся в Росії патріотичні маніфестації, знає цілий світ. Не перший раз їх організовано як контр-міру проти революційних маніфестацій. І коли в 1905 році вони були звязані з погромами Жидів та інтелігенції, то

тепер переходили в погроми консульських і приватних німецьких мешкань.

Що погроми, нацькування одних народів на других, чи то в межах самої Росії (християн на Жидів, магометан на Вірмен і т. д.), чи то по-за нею (японська авантюра), завжди були в російського правительства випробованою метою боротьби з народною революцією, — се так само добре веім відомо. Тому-то таке розумне зіставлення сих фактів (страйків та патріотичних погромів) з боку „Нового Времени“ лишень зайвий раз показує вдумливому читачеві, в чіім інтересі ведеться війна та хто в ній справді винен. „Хитромудрий“ же натяк на те, що мільйони страйків зорганізовані на розказ з Берліна, поруч зві статистичною ілюстрацією щорічного зросту сих страйків та признаннем, що вживання зброї поліцією проти робітників є в Росії щоденним явищем, робить у попереднього читача просто комічне вражіння.

По війні справді дізнають ся причин усіх сих подій. Але чи велика буде з того радість реакц. Росії, можна дуже сумніватися ся. Та нас цікавить тепер щось інше. Як могло стати ся, що широкий масовий революційний, пролетарський рух справді ніби зачав у Росії? Але причина сього ясна. Зразу всюди молодших, найбільш активних людей взято до війська, всюди заведено виключний стан, введено страшні репресії. Жовта преса морем націоналістичного чорнила отруює щоденно серце, душу, мозки всіх грамотних, а через них і неграмотних Росіян. А союз з бюрократично-демократичною Францією і демократично-монархістичною Англією, країнами старої європейської культури, забиває памороки й здоровшим головам. Тож не диво, що маси, як в перших днях японської війни, — замислили ся, спинили ся почасті в своїм

Настрій населення на Україні і в Бесарабії.

(Допис з Букарешту.)

Знов один новий прояв народнього недоволення з політики царського правительства: — до Румунії почали прибувати дезертири з російського війська, як з чинної армії, так з новопокликаних рекрутів. Важна прикмета. Кому в часі російсько-японської війни довелось бути в пограничних місцевостях Австрії, той ніколи не забуде того патовпу наших дезертирів, якими просто переповнені були Тернопіль, Львів і інші міста Галичини і які утворили там великі гнізда власного специфічного життя, повного глуму над Росією.

На сей раз сливе цілий західний кордон оказав ся закритим для дезертирства через военні події. На румунським же кордоні відразу встановлена була потрійна проти мирного часу сторожа, побудовані були теж спеціальні пограничні вежі для стеження границі, що дуже утруднило потайний перехід кордону. Дезертири розповідають також, що офіцери розпустили чутку, буцімто Румунія видає тепер назад дезертирів, чим залякали салдатів. Але ось почалось! — ні потрійна сторожа, ні вежі, ні залякування не пособляють уже. А головне настрої в населенні зовсім змінились.

Про се розказував один дезертир таке. З початку люде на селах вірили, що Росія справді за один місяць переможе і хутко буде мир. Так усі обіщували. Та коли минуло декільки місяців, а военні події пішли для Росії зовсім не так, як начальство говорило, та коли почали надходити вістки про такі величезні втрати убитими і понаїздила крізь сила ранених, а ще до того почались на селах матеріальні

руху і вичікують. Та проте ми певні, що з більшими невдачами і втратами Росіян необхідно наступить протверезенне сих мас.

Познаки сього вже помітні. Про се свідчить і та влучна оцінка війни, яко буржуазно-февдально-царської авантюри, з боку соціалдемократичної фракції Думи, і знаний виступ її проти сеї авантюри; на се натякає й таке саме відношення до війни інших провідників робітничого руху; на се вказує величезне число неранених полонених; про се голосять чутки про зріст недоволення серед мас, арешт і засудження соціалдемократичних депутатів, засудження Бурцева, арешти по цілій державі... Все це говорить нам, що в Росії випростовується і стає на ноги революція і революція ся прийде з новими побідами потрійного Союзу.

Революція в Росії виростала з внутрішніх причин, наростала невпинно. На якийсь час зі згаданих причин вона завмерла. Завмерла, але не вмрла. Причини революції не тільки не усунені, але з кожним днем побільшують ся. Соціальний і національний утиск зростає. Економічна криза викликає зріст незадоволення. А тут ще военні невдачі і страшні втрати людьми. Тому-то — побіди німецької й австро-угорської армії мають величезне значіння для справи свободи в Росії. Вони збудять штучно припану революцію в Росії і царизм буде розбитий, як після Ляояну і Мукдену, хоча б запаси людей і зброї й не були ще там вичерпані. Казав же Куропаткін, що його побідили не Японці, а свої революціонери. В сім було багато правди.

Така сама правда загрожує кривавому російському царизму й тепер.

Д.

Настрій населення на Україні і в Бесарабії.

злидні та голод, — наряд утратив зовсім довіре до російсько-патріотичних верховодів і начальства. Тепер кожен тільки думає, як би й його не забрали в салдати та як би швидче скінчилась війна, як би вона для Росії ні скінчилась. Серед салдатів в пограничних полках в Бесарабії починає ся такий же настрій, а в результаті його ширять ся спроби дезертирства.

Серед селян ідуть теж загально балачки за землю. Аґрарна справа підіймає знов, як неминучий наслідок усіх утяжливих відносин і подій, свою голову. Населенне зневірилось в можливість реформи згори і міркує про свої власні сили. Над московським великим землеволодінням, що запосіло власність українського і молдаванського (румунського) населення, збирають ся знову чорні хмари народнього революційного руху.

Цікаві ще такі побутові подробиці про военний стан Росії. З початку війни зголосилось в Кишиневі кількасот добровольців, які звичайно йдуть на „передові позиції“. Склалось так, що кишиневські добровольці учились муштри аж пару місяців, коли ж після того організатор дружини добровольців звернув ся торжественно з запитанням, хто тепер піде на „передові позиції“, то настрої так підупав, що знайшлося тільки щось 4—5 аматорів. Вийшов великий скандал. Скрізь по всій Росії брак амуніції: новобранців учать „ружейним прийомом“ без рушниць! Лише унтер, що навчає, має одну рушницю, якою й показує кожному новобранцеві зокрема, як з нею поводитись.

Буденні дрібниці життя, але як багато вони відчувають!

Слухаючи таких оповідань знов ясно уявляєш собі, які кольосальні сили можуть бути підняті проти Росії, коли би тільки

Чужа преса про нас.

Німецька преса. Недавно ми оглянули голоси німецької щоденної преси про укр. справу. Тепер подаємо огляд журналів та неперіодичних видавництв. Розуміть ся знову годі нам було вичерпати цілий матеріал, тому довело ся обмежити ся до короткого представлення важніших лише голосів. З вдовolenнем мусимо зазначити, що багато з нижчеобговорених статей — се правдиві студії, що всесторонно й докладно освітлюють нашу справу.

Пильну увагу на українську справу звернув поважний берлінський місячник „Der Panther“. Уже в числі за січень с. р. згадав видавець сього місячника, Аксель Ріпке, в ширшій статті п. з. „Московська державна ідея“ про трагічне положення українського народу в російському царстві. Зошит за лютий с. р. сього місячника присвячений майже виключно українській справі. У вступній статті п. з. „Думки імперіяліста“ висловлює автор її, сам видавець Аксель Ріпке, свій рішучий погляд, що інтерес Німеччини вимагає розбиття теперішнього російського царства та пересунення його границь по-за Дніпро. Спеціально українському питанню присвячені дві дальші статті: дра Євгена Левицького п. з. „Україна“ і Дм. Донцова п. з. „Україна і європейські держави“. Др Е. Левицький подає в своїй статті відомости про український народ, його розміщення, історичну минушину, та про природні багатства українських земель і виказує, що український нарід розпоряджає всіми умовами, необхідними до створення самостійної держави. Свій прозорий огляд кінчить атвор вказівкою на значінне українського питання для європейської політики. Стаття Донцова присвячена оглядові відносин поміж Україною і західно-європейськими державами від часу Переяславської угоди. Автор виказує на їх основі, що, скільки разів західно-європейським державам або Туреччині ходило о ослаблення Росії, вони все висували на денний порядок українську справу. (Ширше над сими питаннями спинаєть ся д. Донцов в окремії брошурі, виданій в Берліні під заг. „Українська державна ідея і війна проти Росії“). — Дальше йде стаття Павла Найбургера п. з. „Мазепа“ присвячена розглядові творів світової літератури, які займають ся трагічною долею сього гетьмана. Сю збірку статей на українські теми закінчує в'язанка перекладів українських поезій. Складають ся на неї переклади: пяти українських народних пісень в переводі Фридриха Боденштета, одной поезії Богдана Залеського, Шевченкового „Заповіту“ в перекладі Юлії Вірґінії та трьох поезій Лесі Українки в перекладі Мелетія Кичури.

Берлінський місячник „Politisch-anthropologische Monatschrift“ приносить в зошиті за жовтень м. р. статтю Дра Шміда-Гібхенфелса п. з. „Самостійність України“. Той сам місячник помістив в грудневім зошиті статтю А. Арнольда п. з. „Україна та війна“. В обох статтях подані потрібні відмости про Україну та обговорюєть ся її значінне в теперішній війні.

Один з найповажніших берлінських місячників „Preußische Jahrbücher“ приносить в зошиті за лютий с. р. замітну статтю Еміля Даніельса п. з. „Російські течії“, присвячену головню українському питанню. Автор зазначає, що в теперішній военній ситуації не виключене, що в російських кеугах піднесуть знову

офензива союзних армій дійшла швидче на нашу бідолашню територію російської України.

Такий проект заміни обсадженої московським військом Галичини за Польське Королівство. Такий проект на думку автора в теперішніх обставинах Росії небажаний, а для Австрії недопустимий. Що-до Росії, то вона з одной стороны завела ся зовсім на українським населенню в Східній Галичині, а з другої стороны навіч переконала ся, що Польща становить для неї важну стратегічну і політичну опору. Нині становить вона для Росії мур, який боронить вступу австрійським та німецьким військам на українські землі, куди вони могли би занести з собою „зіцсутге“ українського населення, то б то запалити між ним іскру повстання проти Росії. І Австрія не має ніякої причини розлучати ся від своїх „Тирольців Сходу“. Вона мусить змагати не тільки до задержання Галичини, але й до розширення свого посідання. В своїй статті, написаній з добрим знанням справи, подає автор багато докладних відомостей про українську справу, використовуючи до того майже всю доступну для нього літературу про сю справу.

В берлінським консервативнім тижневику „Das neue Deutschland“ (ч. 14/17) появиля ся широка стаття Дра Ганса Гартмаера п. з. „Україна і розвязка українського питання“. Автор зазначає на вступі, що тільки повільно поширюєть ся серед німецької суспільности знання того факту, що Росія зовсім не одноцільна держава. До недавна ще вдало ся московському самодержавню закрити перед світом той факт, що в російським царстві живе цілий ряд ріжних народів. Доперва заведенне конституції в Росії, а тепер війна відслонили сю тайну в повній її величи. До недавна відома була загально боротьба Поляків з Росією, тепер на перше місце висуваєть ся справа 35-мільонового українського народу. Німеччина не звертала на сю справу уваги головню через те, що би не вводити непорозуміння в свої відносини до Росії, коли ж тепер прийшло до війни і Німеччина мусить змагати до ослаблення Росії, то найліпшим засобом до того є лиш — розбитте російського царства на його складові части. Тому-то змаганне України до самостійности сходить ся вповні з інтересами Німеччини, так що „є простим обовязком політичного розуму заняти ся сею справою та не спускати її більше з очей“. Автор представляє ріжниці поміж українським і московським народом, дає гарний огляд української історії від найдавніших часів, малює переслідвання українства в Росії та його змагання до самостійности. Обговорюючи діяльність „Союзу визволення України“, згадає автор акцію його серед балканських держав та доказує, що здійсненне змагань українського народу увільнило би балканські держави від натиску російського колюсу. Створенне самостійної України могло би їм в переведенню в діло клича: Балкан для балканських народів!

Один з найповажніших берлінських тижневиків „Die Grenzboten“ помістив, як уже ми згадували, д. 11. падолиста м. р. велику студію свого редактора, визначного німецького публіциста, Георга Кляйнова, п. з. „Українська проблема“, в котрій автор між иншим з назвичайною бистрістю змалював економічну політику Росії супроти України, яка пляново змагає до визискання багатств України на свою користь. За-для великої вартости сеї праці

видав її отсе наш „Союз“ особною книжочкою. — В 49. числі того самого тижневика помістив Кляйнов вступну статтю п. з. „Російська проблема“. Автор ствержує і тут, що російська імперія складається з трьох областей, замкнених в собі і здібних до самостійного життя: Московщини, України і північно-західних провінцій. Всі ті простори держить разом безоглядна, визискуюча економічна політика Росії при помочи французького і бельгійського капіталу. Коли Німеччина хоче в сій війні забезпечити свої східні границі перед Росією, то одним засобом до того є: „розбитте теперішньої Росії на її три природні, здібні до самостійного життя часті та увільненне живучих в них народів з культурної неволі“.

В різдвянім числі дрезденського тижневика „Das größere Deutschland“ появилася стаття проф. Павла Рорбаха п. з. „Росія і ми“, в якій він обговорює російсько-німецький конфлікт та торкається також української справи. Обговорюючи воєнну ситуацію, автор висловлює погляд, що німецькі й австрійські війська повинні з Польського Королівства звернути ся просто на Україну, де лежить головна життєва сила Росії. Коли би вдало ся замкнути для Росії довіз українського збіжжя, заліза і вугля, то все життя в Росії мусить відразу стати. Розглядаючи остаточні цілі війни, стверджує автор, що Росія мусить в сій війні бути основно розбита, коли російська небезпека не має за короткий час виринути на денний порядок на ново і то з такою силою, якої не дасть ся більше поконати. Російська небезпека дасть ся вбити назавсідги лиш одним способом: поділом російського кольоса на його природні, історичні й етнографічні складові часті. Між тими складовими частинами вчисляє автор також Україну та твердить, що всі ці часті легко виділити з російського організму та оживити самостійним державним життям.

Визначний мюнхенський тижневик „März“ приносить в 5. числі з с. р. статтю дра Евгена Левицького п. з. „Уступленне Берхтольда“, в якій автор порушує також українську справу. Обговорюючи балканське питання, стверджує він, що розв'язанне його на користь Австрії можливе тільки через відібранне Росії можності мішати ся безпосередно в балканські справи. Се дасть ся перевести тільки при помочи створення самостійної української держави, яка відсунула би Росію від Чорного моря та тим способом уможливила б Австрії переведенне на Балкані її господарських плянів.

Богато уваги присвячує українській справі неперіодичне видавництво „Der deutsche Krieg“. Як 33. випуск сього видавництва появилася недавно брошура дра Евгена Левицького п. з. „Україна — життєвий нерв Росії“, в якій автор докладно обговорює українське питання. Крім сього багато згадок про те саме питання знаходимо в двох інших брошурах того видавництва, а саме в брошурі Аксея Шміда п. з. „Російський Світок“ і Альфонса Пакета п. з. „На Схід!“

В другім неперіодичнім воєннім видавництві „Zwischen Krieg und Frieden“ торкається українського питання почасти брошура проф. О. Геча п. з. „Росія яко ворог Німеччини“. Обговорюючи національний склад російського царства, згадує він між иншим, що український народ жде в Росії на догідну хвилю, щоби стати проти своєї гнобительки. Автор згадує також про вороже становище українського народу до весславянської ідеї.

Недавно появилася збірка статей відомого віденського публіциста Ріхарда Хармаца п. з. „Zarismus, Panславismus, Krieg!“, в якій автор кількома наворотами торкається україн-

ського питання. Згадуючи в першій статті про причини австрійсько-російської війни, автор каже: „Що так дуже не загострило напруження між обома державами як ліпше трактування, з яким в останніх часах почали австрійські державні мужі відносити ся до Українців. Польсько-українська угода в Галичині стала в певній мірі причиною війни“. — В одній з дальших статей автор обговорює докладніше русофільську пропаганду серед українського населення в Австро-Угорщині та згадує, що в Галичині „сприяли їй — дивним дивом — високопоставлені особи“. Автор стверджує, що мимо зусиль Росії „український нарід, з яким не завсідги розумно в Австрії поводити ся“, не дав ся звести російським агентам. — В иншій статті сеї збірки присвячує автор кілька уваг трагічному положенню українського народу в Росії.

В числі за лютий с. р. мюнхенського місячника „Süddeutsche Monatshefte“ порушується українське питання в статті Й. Гофмлера п. з. „Західна границя Росії“. Німецьке неперіодичне видавництво „Mächte des Weltkrieges“ видало яко перший винуск інформаційну розвідку п. з. „Російське царство“, в якій подані також відомости про український народ.

Віденський тижневик „Die Wage“ помістив в числах 46-47, 48—49, 50—52 з 1914-го р. і 1—2 і 3—5 1915 р. широкую статтю п. з. „До історії козаків“. На жаль в сій статті, присвяченій також оглядові історії української козаччини, поплутано разом українських козаків з ріжними родами московського історичного й сучасного козацтва.

В віденському місячнику „Oesterreichische Monatschrift für den Orient“, видаванім ц. к. австрійським торговельним музеєм, появилася в зошитах 11—12 з 1914. р. і 1—2 з 1915 р. широка розвідка (поверх чотири аркуші друку) проф. дра Степана Рудницького п. з. „Східний воєнний терен“. В першій часті сеї студії подає шан. автор загальні і географічні відомости на сю тему, обговорюючи між ин. докладно географію українських земель та їх стратегічне значінне. В другій часті, присвяченій антропо-географічним увагам, широко обговорює автор поодинокі національні групи російського царства, звертаючи головну увагу на український нарід. Автор виказує самостійну етнографічну індивідуальність Українців, подає відомости про розміщенне їх, переходить історію України та теперішнє положенне її. Вкінці докладно малює економічні відносини на Україні, предствляє її природні багатства, стан торгівлі, промислу і ин.

Зміст: Під Великдень. — Ломить кордон! — Брати (вірш). — Святотні роздумування про світову війну. — Спомин (вірш). — „Іде, іде Зельман“... — Кузьм Шевиченка. — В Росії та по-за нею. — Війна і революція в Росії. — Насрій населення на Україні і в Бесарабії, Чужа преса про нас.

Ukrainische Nachrichten

(Mitteilungen des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

орган Союзу визволення України
виходить у Відні раз на тиждень

Редакція і адміністрація: **Wien, VIII., Josefstädterstraße 79,**
II. Stiege, Tür 19.

Редагує Комітет. Видавець і одвічальний редактор: **Омелян Бачинський.**

Відповідає за редакцію: **Омелян Бачинський.**

З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить два до чотири рази у місяць.

Річна передплата виносить 10 К. (4 рублі), піврічна 5 К. (2 руб.),
квартальна 3 К. (1-20 руб.). :- Ціна поодинокого числа 30 сот.
(15 коп.).

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Омелян Бачинський.**

Адреса редакції і адміністрації: Wien VIII., Josefstädter-
straße 79, II. Stiege, Tür 19.

II. рік. Відень, 24-го квітня 1915.

Ч. 15—16.

Власними силами.

Сучасні змагання великого українського народу на широкім просторі України можна порівняти з передповстанчими, а потім повстанчими змаганнями Італійців — епохи Гарібальді, або Болгарів — епохи їх визволення. Отож тим, хто робить тепер українському народови і його провідним організаціям закид, що вони шукають помочи для своєї визвольної-національної справи у правительств Австрії й Німеччини, а тим більш Туреччини, можна пригадати, що й благородні революціонери-демократи визвольної-обеднавної доби Італії шукали помочи в реакційного монарха Франції, Наполеона III, а болгарські борці за волю і демократію — кликали на поміч навіть російського деспота-царя! Отже річ не в тім, яка сила падає в дану історичну хвилину на млин волі. Іноді об'єктивні історичні обставини і політичний інтерес примушують політично й суспільно інші сили йти на користь тих груп і гасел у сусідніх народів, проти яких вони боряться у власній державі. Але від сього ні гасла сі, ні цілі у народів пригноблених, які в дану історичну добу підносять може як найяскравіший прапор загальнолюдської волі, — не хилуться і не загортають ся туманом. Діло їх лишається чистим, хоч яким би брудним іменем ні намагалися — нахабно й по фарисейськи — натаврувати його ворожі сили.

Але з чистим іменем виходить власне демократія краю, яка, звязана кровно з народом, роблючи основу політичної роботи власними силами народу і під контролею народу, тим самим не може й на хвилину і на крихітку продати його інтереси за-для інтересів не загально-національних і не народніх. І так само й об'єктивні змагання в новітніх часах пригнобленої нації до свого повного визволення мають лише тоді вигляди, як до переведення

їх береться сама демократія — борці звязані з народом. Не може мати успіху тільки жадна акція національних чи таких, що прилипили до нації, мудриїв, людіїв чужих народови, а їх непрошені чужою їм по духу народньою масою заходи у „могутніх“ можуть лише породити загальний несмак до великого й чистого в сути діла, вбити іскру політичного подумя в залиганій країні.

Тим краще для нас, російських Українців, і нашого святого діла визволення з московської тюрми нашого народу, що діло наше не рвало й не рве своїх найтійснійших звязків з масою народу і що навіть і наші політичні переговори з чужими державами провадив у сей великий історичний час такий гурт людей з російської України, який виріс з нашим народнім революційним рухом і з сього руху і який усю справу можливости визволення України звязав з самодіяльністю української народньої маси і з корінним перетворенням усіх громадсько-економічних відносин на Україні.

„Власними силами“ — було тактичною лінією „Союза визволення України“ від перших днів його засновання. І йдучи по сій лінії Союз лише хотів використати для власних українських народніх цілей ті сили, що були в сей момент на наш млин.

* * *

Як би ні склались далі воєнно-політичні події, нам, російським Українцям, що не схилили вниз народньо-українського прапору і не вкинули в болото сього прапору, — нема чого сумувати чи каятись. Навіть, коли Росія не буде на стільки розбита, як то могло здаватись з початку війни, навіть коли б мир наступив уже незабаром — шлях наш лишається таким же: — в імя життєвих потреб широких

шарів українського народу кликати його до організації і йти вкупі з народом — власними силами з щабля на щабель аж до повного освідомлення всього народу і підйому його тоді за незалежність України.

Союз завжди покладав свої надії на народній рух на Україні, знаючи, що без цього руху годі збудувати нашу національну державу. Вибухови сеї народньої революції на думку Союзу могли і можуть й тепер пособити поразки Росії, а для успіху державно-самостійницьких змагань майбутньої української революції проти московської неволі і царського ярма потрібна підготовка громадсько-політичної думки Європи. По сій саме лінії і йшов Союз, і історія оспудить, чи він робив те, що чесна і незалежна українська політична організація мусіла робити. Сміємо думати одначе, що наша робота значно зміцнила й розширила шлях для дальшої боротьби і здобутків нашої нації на її власнім шляху.

Як я був парламентарем у Москалів.

То було в перших днях вересня.

Армія Данкля по блискучій побіді під Красником гнала навперед себе московські недобитки і спинила ся аж на кільканадцять кілометрів від Люблина.

Наша дивізія стояла за селом К. фронтом до Люблина. Дивізійний штаб розложив ся на високім горбі, звідки був широкий вид на поле бою, а гень далеко на самім краю обрив танув з своїми білими вежами Люблин.

День і ніч йшли криваві бої — греміли громом наші гармати, дудніли глухо, мов надходяча буря, тяжкі московські канони. Карабіновий огонь бував часто такий густий, що для притупленого жовнірського уха нагадував лопанне уливного дощу о бляшаний дах.

Наш штаб стояв на горі в чистім полі. Штабові офіцири мешкали в широкій і глибокій ямі, вкритій непромокальним полотном, а ми — Mannschaft — мешкали під шатрами та дуже мерзли по ночах, бо крім тонкого жовнірського плаща у нас не було ніякого теплішого; покривала, а палити огні було строго заборонено.

Вилажу одного погідного поранку з під шатра, щоб огріти до раннього сонця промерзлі кости, нараз чую різкий голос шефа штабу:

„Товмачу!“

Запинаю чим скорше рещту тузиків і біжу в напрямі голосу.

„До розказу, пане Оберстляйтнант!“

„Ви, товмачу, підете з отсим паном надпоручником!“ — сказав шеф штабу, вказуючи на офіцира, що стояв біля нього.

За хвилину був я зібраний і ми рушили оба з надпоручником в напрямі боевої лінії. Довгий час йшли ми серед офіціальної мовчанки (я був тоді рядовим) — офіцир поперед, я позаду. Мені хотіло ся запитати офіцира, куди йдемо, але не міг зважити ся. І саме коли я вів з собою боротьбу — „питати, чи ні?“ — офіцир пристав і запитав:

„Знаєте по російськи?“

„Так, пане надпоручнику, знаю.“

Справа наша — чи хочеть ся того нашим воюгам і політичним противникам, чи ні — стоить на міцних підвалинах. Бо ми віримо в той рух — ранійш чи пізнійш, а мусить він прийти і розколисати ціле російське царство. І нас, українських демократів, що стояли на сторожі народніх інтересів, він не викине з свого лона.

Тому не маємо чого падати духом. Кождий на своєму місці нехай веде українську роботу для народу і звязує її з загальною роботою в імя революційного національного підйому. Чи в селі, чи в місті — яка сила уже тепер перед нами спроможностей! І хиба сили наші на російській Україні вже не великі?

Тож з щабля на щабель власними силами — далі до невпинної роботи за-для народу, як би ні повернулось в сей момент колесо історії!

„Добре?“

„Добре“ — відповідаю.

„А де навчили ся, в Росії?“

„Так, бував я і в Росії, але по російськи вивчив ся передовсім з читання — читав багато по російськи.“

„А в цивілію Ви що?“

„В цивілію — я доктор прав, кандидат адвокатури“.

Офіцир відкрив широко очи, змірив мене від ніг до голови, потім виняв папіроси і ми закуривши пішли дальше.

„Куди ми йдемо, пане надпоручнику?“ — зважив ся я нарешті запитати.

„Я маю запровадити вас до швармлінії, до баталіону стрільців — звідти ви підете дальше“.

„Куди?“ — питаю.

„Як-то, не знаєте куди? Підете до Москалів як парламентар. Ходить о те, щоб Москалі не стріляли на наших санітетів, щоб дали нам можливість поховати трупів, які масами лежать на полі та затроюють повітре“.

Мені стало трохи гаряче від сеї вістки. Саме перед кількома днями читав я в часописях, що Москалі стріляли до наших парламентарів. До того перед нами шалів бій — греміли гармати, що аж земля тремтіла.

„Та не думайте, що нам легко буде дібрати ся до швармлінії. Чуєте що там на переді дієть ся?“

„Чую“ — відповідаю.

Ми увійшли в молодий сосновий ліс. Ішли мовчки вузькою лісовою стежкою, кождий з нас думав свою думку.

З задуми збудив нас переразливий громовий гук, від котрого не тільки ми, але й дерева здригнули ся. То наша батарея полевих гармат, уставлена на краю ліса, вислала 6 гранатів на московські позиції.

Обминаємо лінію стрілу, йдемо наліво в напрямі двірської дороги, обсаженої деревами.

„Далеко ще до швармлінії?“ питаю офіцира.

„Або я знаю — не маю найменшого поняття. Підемо наперед команди одного полка, а там нам все скажуть, —

де швармлінія, де лежить потрібний нам баталіон стрільців“.

Доходимо до двірської дороги, нараз продирає повітря переразливий шум і свист, мовби поспішний поїзд вїздив на стацію.

„До землі!“ крикнув офіцер.

Падемо до землі і рівночасно 25—50 кроків перед нами паде з оглушаючим гуком ціла сальва московських тяжких гранатів, викидаючи високо в гору стовпи глини, каміння та чорного диму.

Бр...р! — забренів нам понад головами якийсь більший відламок граната та зарив ся зараз за нашими ногами в землю.

Ми вийшли цілі. Обсипала нас тільки спадаюча з гори глина, а офіцерові відірвана з дерева галузь скинула шапку з голови.

„Було гарно — що?“... питає трохи зміненим голосом надпоручник.

„Гарно воно справді вийшло — відповідаю, але могло бути і погано“.

„Собаки не зле стріляють. Дивіть, напрям на нашу батарею зовсім добрий, лиш трохи за-близько“.

„А вас, пане надпоручнику, чи не дуже пальнула галузь по голові, коли аж шапка злетіла?“

„Дурниця!“... —

„Дж ж...джі! — бум! — бум! — бум! — зашуміло вдруге в повітрі і три московські гранати вдарили знову перед нами.“

„Треба виносити ся звідси, а то ще обірветь ся нам де-що — сказав офіцер. Підемо вздовж дороги ровом, щоб в кожній хвилі могли легко скрити ся“.

І ми пішли, надслухуючи, чи з московського боку не надіде знову „поспішний поїзд“...

Ходили ми довго по пільних дорогах, межах, стернях закрутили направо, наліво, орієнтували ся по гуку вистрілів та при помочи далековида, що був у офіцера, розпитували стрічних жовнірів. По кількогодинній блуканні добили ся до команди потрібного нам полка, де мали зголосити ся у полковника. Та полковника ми не застали, був на позиціях. Треба було ждати яких дві години, потім іще годину, так що доперва коло год. 4-тої по полудни могли ми вибрати ся до баталіону стрільців.

Відшукати окопи стрільців теж було не легко. Хоч полковник дав нам дуже докладні вказівки, то все таки вони показали ся недостаточними і ми часто мусіли сходити до ріжних окопів, щоб розпитати про дорогу. Врешті дійшли ми до окопів стрільців. Підофіцер повів нас довгим лабіринтом ровів, спинив ся перед збудованою з дерева і землі більшою кривкою і вказуючи рукою сказав — „тут команда баталіону“. Надпоручник увійшов до середини, я зостав ся перед дверми, чи радше перед заслоною з білого військового коца.

За хвилину вихилив з-по-за заслони баталіонний командант свою сиву голову та приказав покликати одного капітана, сурмача і приготувати чимкорше білу корогву.

Капітан і сурмач зараз явили ся, але з корогвою справа не йшла легко. По довгих нарадах рішено зробити її з сорочки. Та роздобути білу сорочку теж було тяжко. Баталіон стояв від 3-х тижнів безперервно в бою, отже все біле було чорне мов земля. По довгих пошукуваннях знайшла ся у одного однорічного охотника напів біла сорочка, яку

принесено з тріумфом, розрізано, привязано на дручок і корогва була готова.

Командант баталіону приказав нам відложити всю нашу зброю, передав капітанові повновасть, мені велів взяти корогву і побажавши нам успіху казав рушати зараз же в дорогу.

Нам треба було пройти спорий кусень окопами аж до невеличкого березового гаю, а звідти йти до російської швармлінії. Де саме була російська швармлінія, сього ніхто з нас не знав, навіть капітан, що був увесь час на передових позиціях. Москалі коло полудня покинули свої окопи та подали ся назад і ми мусіли їх відшукати.

Окопами проводили нас кілька офіцерів. Ми були в неособливим настрою. Кожний з нас, парламентарів, почував себе засудженим на смерть і то ще таку негеройську. Впасти від московської кулі, будучи зовсім розоруженим і не маючи змоги боронити ся, або потрапити в московський полон — се хіба щось дуже несприятелі. Всі гляділи на нас зі співчуттем.

„Слухай капітане, як лиш зміркуєш, що щось на тебе... то плюньте на цілу історію тай назад!... Шкода вас!“... — гукнув нам навздогін один з офіцерів, коли ми вийшли з окопу та пустили ся в сторону березового гаю.

На дворі стояла чудова погода. Заходяче сонце золотило своїми скісними парусами жовті стерні та пращало нас — може в останне... Вершки беріз, під подувом вечірнього леготу, співали нам ледви чутним шепотом дужу сумну пісню — може похоронну... —

„Стій!“ — приказав капітан, коли ми пройшли гай та спинили ся на другім його краю.

Ми пристали. Капітан виняв далековид і став розглядати околицю, але з його лица було видно, що не знайшов того, за чим шукав. Надійшла наша патруля, але і від неї годі було довідати ся що-небудь певне.

„Хлопці — бачите той ліс направо?“ запитав капітан, коли патруля віддалила ся.

„Бачимо, пане капітане.“

„Отже підете полем просто на той ліс — там повинні бути Москалі. Ось вам, товмачу, повновасть — віддасте її кому треба. Я йду кількисот кроків за вами і буду мати вас на оці. — Но, трубачу, — трубіти генераль марш! фана до гори! — рушайте!“

Тра-та, трата-та, трата-та, трата-ті!... заграла сурма, я підніс в гору корогву і ми рушили повільним кроком з місця. До вказаного нам ліса мали ми яких 2 тисячі кроків. Криваві бої, що йшли тут уже цілий тиждень, лишили густі сліди скрізь по полю. Скрізь лежали порозкидані торністри (ранці), карабіни, патронташі, часті жовнірського одіння — наші і московські. Повітря було переповнене смеродом трупів. Мов позабуті господарем снопи лежали вони порозкидані по житній стерні то поодинокі, то і групами. Тут на-серед загона лежить витягнений мов струна молоденький капраль, лицем до землі. Куля поцілила його в саме чоло в хвилі як він ціляв до ворога, бо ще у нього в руках зложений до стрілу карабін, лиш голова безвладно перехилила ся на бік. Там в борозді лежить скорчений вдвое резервіст з чорною розвіяною бородою, з виразом страшного болю на мертвому обличю. Тут знову лежать в окопі два московські трупи з обголеними лобами та широко розкритими заляканими очима.

Йдемо мовчки, обминаємо трупи, скачемо через окопи. Довкола нас не чути ні одного вистрілу. Лиш там далеко направо і ліво лопотять карабіни, гремлять гармати.

В половині дороги пристаємо, оглядаємося...

„Vorwärts!“ — долітає до нас голос капітана. Се „vorwärts!“ ділає на нас мов удар батога на коня. Скорим кроком йдемо даліше та за часок доходимо до ліса.

Тра-та!... загомоніли по лісі різкі звуки нашої трубки.

Тихо — ніхто не відзивається, нікого не видно, лиш високі сосни шевелять легенько своїми коронами.

Входимо в глибину ліса, розглядаємося — нема нікого.

Чекаємо під грубою сосною хвилину, дві... п'ять — тишина.

Вертаємо назад, йдемо на стрічу капітанови.

„Щож, хлопці, нема Москалів? — питає.

„Нема, пане капітане.“

„Ага! добре знати. Пішли видно назад даліше, як я припускав. — Ну, тепер, хлопці, йдіть до тамтого дальшого ліса наліво — там уже напевно здибастеся з Москалями.“

Ми глянули в сторону ліса. Перед нами було знов яких 2 тисячі кроків дороги. Мені хотілося зробити капітанови увагу, що сьогодні може вже за пізно, що на дворі вже так темно, що на дальшу віддаль годі бачити нашу білу корогву, але не міг зважитися. Ми обернулися і пішли ще раз шукати Москалів.

Йшли ми сим разом уже смілійше, бадьорійше і скоро дійшли до половини дороги.

„Чи не затрубіти?“ — питає трубач.

„Не треба — кажу — нема часу. Затрубимо під лісом.“

Та зробили ми кілька кроків, як нараз засвістали нам по-над головами карабінові кулі: пім!... пім!... пім!... і велід за свистом киль гукнуло кілька вистрілів від сторони ліса. Мов на команду падемо на землю, прилягаємо в борозді.

„Трубіти!“ — крикнув я до трубача.

Трубач притиснув до уст трубку та став трубіти з усіх сил, а я підняв в гору білу корогву як міг найвише та став нею вимахувати на всі сторони. Стріли втихли.

„Щож тепер буде? — питає трубач — вертаймо назад!“

Я призадумався. „Ні — кажу — спробуємо ще йти даліше. Москалі здається побачили вже нашу корогву і стріляти не будуть. Але як би внаслідок хоч один стріл, так ми зараз назад!“

Підходимо повільним кроком наперед, йдемо чим раз скорше — не стріляють. Доходимо до ліса на 500 кроків, 300..., 100..., вдивляємося пильно в його зелену стіну — не видно нікого.

„Стої!“ гукнув нараз хтось різким басовим голосом з ліса.

Ми стали мов вкопані і рівночасно побачили як з поміж дерев висунувся московський кашкет, а за ним і ще 6 кашкетів. На тлі зеленої соснини стало 7 Москалів у довгих сірих шинелях. Той, що був напереді, держав в руці добути блискучу шаблю, інші мали в руках карабіни з довгими багнетами (штиками).

„Чого вам треба?“ — гукнув передній Москаль дуже кепською німеччиною.

„Ми парламентарі від австрійського війська“ — відповідаю йому по російськи.

„Відверніться плечами до ліса!“ — приказав уже по російськи той самий Москаль.

Ми відвернулися, ждемо. За хвилину чуємо за собою тупіт тяжких московських чобіт і перед нами став плечистий московський офіцер — прапорщик. Москалі з найженими багнетами уставилися за ним в півколосо.

„Розумієте по російськи?“ — питає прапорщик.

„Я розумію, але мій товариш ні“ — відповідаю.

„А чому так пізно парламентарі? Як би я не був побачив через далековид вашої білої корогви, то були би постріляли вас наші жовніри!“

„А чому ви так заховалися, що годі було вас відшукати“ — кажу жартуючи.

Прапорщик розсміявся.

Передаю йому повновазство, реферую коротко її зміст та прошу визначити час, в якому наші санітети, без нараження себе на острілювання з московського боку, могли би поховати трупи, бо-ж се чейже лежить в інтересі обох воюючих сторін.

„Певно, певно! Наше начальство напевно прихилить ся до вашої просьби, про се й сумніву не може бути. Я йду зараз до команданта полка і передам йому вашу просьбу, а ви пождете тут. Можете собі сісти, лягти, тільки все головою від ліса. Оглядати ся не смійте!“

„Закурити теж можна?“ — питаю.

„Куріть, або не куріть — се ваше діло. Тільки ще раз кажу — не смійте оглядати ся!“

Москалі відійшли і ми чули, як офіцер, подальше за нами, уставив варту і наказував уважати на нас, щоб ми не оглядалися в сторону московських позицій. А як би оглядалися, то... сього я вже не дочув.

Полягали ми, закурили папіроску — одну, другу. Ждемо чверть години, пів години, — нема ні прапорщика, ні відповіді.

На дворі майже зовсім стемніло. Ну, думаю собі, Москалі придержуть нас до ночі, потім ніби-то відпустять, але боком вишлють за нами патрулю, щоб нас під покривкою ночі вистріляла, або взяла в полон.

— А хочби й ні, то навіть наші патрулі можуть нас острілювати, коли побачуть йдучих від ворожих позицій — блиснуло мені через голову.

Не стає мені терпцю довше ждати.

„Труби!“ — кажу трубачеві.

Та ледви він скінчив перше „тра-та!“... як коло нас став увесь схвильований і задиханий прапорщик, а за ним 6 найжених багнетів.

„Не смій трубіти! — кричав він гнівно — ви що?... прийшли тут давати сигнали?“

„Ні, кажу, се абсолютно ніякі сигнали, тільки не стало нам терпцю довше ждати. Адже вже зовсім темно, ні!“

„Се ваша вина! — чого ви так пізно прийшли? трубіти не важ ся!“

Прапорщик трохи відсапнувся, заспокоївся.

„Приходжу саме від полкової команди — тягнув він даліше, — але полковника нема вдома і зараз не буде. Відповіді дати вам не можу. Йдіть назад до своїх, а завтра вранці будуть у вас наші парламентарі і принесуть відповідь. Отже що скажете вашому начальству?“

Я переказав все дословно за прапорщиком.

„Гарно! от понятний з тебе салдат! — а де вивчив ся так добре по російськи?“

„Навчив ся — кажу — з книжок, з читання“.

„А ти хто такий — Німець?“
 „Ні, не Німець — я Українець з Галичини.“
 „Ага, Українець, себто Малорос, — значить руский?“
 „Ні не руский, а таки Українець.“
 „Хиба-ж се не все одно?“
 „Ні — кажу — не все одно.“
 „А по мойому все одно!“
 „А по мойому ні!“
 „От раз упертий! — засміяв ся прапорщик. Ну, нехай Українець, але все-таки брат, а йдеш проти нас!...“
 „Та, що робити — кажу — буває, що й брат з братом за чуби водять ся.“
 „І є охота у вас бити ся з нами?“ — питає Москаль вже трохи озлобленим голосом.
 „Хиба ж жовніра питає хто про охоту? — відповідаю дипломатично. Вас також не питали, — не правда?“
 „Правда, точнісінька правда!“ загули хором салдати.
 „Мовчать!“ — гримнув злісно прапорщик — „Дураки“...!
 „А ти брат з якого полка?“ — звернув ся він знову до мене.

Я замняв ся — „даруйте — кажу — але на се питання я не дам відповіді. У мене є обовязки супроти моєї армії“...
 „І дивізії теж не скажеш? ...“
 „Ні, не скажу!“
 „Га, то з тебе брат, як бачу, таки добрий Австрієць! — Ну, можете вже йти собі до своїх.“
 „Доброї ночі!“ — кажу на прощання.
 „Доброї ночі!“ — відповів прапорщик. „Тільки не важ ся оглядати ся назад, а то стрілять будемо!“

Вертаємо скоро, майже бігом. Перескакуємо рови, окопи, трупи. Стрічаємо нашого капітана та розказуємо докладно все як було.

„Браво, браво, хлопці!“

Сучасний настрій американських Українців.

В канад. журналі „Canada“ (14. XI. 1914) пише Florence Raudal Livesay: „Мабуть небагато Українців бореть ся за Австрію. Тутешні щасливі в Канаді, і пересвідчені, що вони покинули тиранію у старих краях. Одначе, коли б прийшла нагода запевнити Україні волю — „сеї край з 35.000.000 населення — край, якого нема на жадній карті — старий український край боров ся б“. Ся замітка, в першій своїй частині невірна, знаменито малює настрої американських Українців під теперішню хвилю. Ніде може на землях, заселених українським народом, націоналізм не виступав у таких гострих формах, як на американскім ґрунті, де панує свобода зборів, пересвідчень, велика особиста свобода і де одиниці лишаєть ся повну спромогу виладувати свою енергію в горожанськім і суспільнім життю.

Наш народ, позбавлений всяких горожанських і національних прав в Росії, захоплений могутньою струєю відродження в Галичині і вишколений політично у двох школах: боротьби за виборчу реформу до сойму, а відтак до парламенту і боротьби за право до власної культури — повними грудьми вдихує свіжий воздух американської конституції з її широкою політичною свободою, а вроджене замилування і живий інтерес до громадського життя і участі у всіх його проявах поспихають його до великої діяльності в сім напрямі. Вправді зовнішні впливи висшої культури Американців, роз-

— За часок були ми в окопах стрільців, де я дістав назад мою зброю. Капітан радив мені лишити ся на ніч при баталіоні та я волів вертати таки зараз до моєї команди. Просив тільки капітана, щоб він вказав мені напрям, куди маю йти.

Зараз на першій горбі задержала мене полева сторожа.

„Стій!“ — залунало з темряви. Стаю, вдивляю ся в пітьму: два наші жовніри стоять на кільканадцять кроків переді мною в позиції готовій до стрілу.

„Хто там?“ — питають.

Розказую хто я, звідки і куди йду.

„Вперед!“ — і я проходжу, бажючи камратам доброї ночі.

Подібна історія повторяєть ся ще багато разів. Раз-по-раз натрафляв я на сторожі та патрулі.

До команди доплентав ся пізно по півночі та всунув ся тихцем до мого шатра.

„Ти де був?“ — питають мене товариші-співльокатори.

„Де я був? — ви і не повірите, де я був. Був у Москалів як парламентар.“

„Невже?“... — питає счудовано один.

„Ти не вір йому — блягує! Міг щось ліпшого видумати!“ — відізвав ся другий.

„Вірте, або ні, а мені се байдуже — кажу гордим голосом, — але з Москалями я сьогодні балакав так, як тепер з вами балакаю“.

„І чесне слово даш на се?“

„Певно що дам!“

Товариші з дива аж посідали на соломі.

„Що ти говориш?... — ну розкажуй, як воно було?“...
 „Вибачайте — кажу — камрати, але я страшно втомлений, спати хочу. Завтра розкажу все докладно.

Др. Осип Охримович.

сїяння на широких просторах в морі десятків і соток чужих народів у значній мірі впливають негативно на національні почування, особливо старших генерацій, більше заакліматованих на новій землі, але і серед українського, вельми консервативного і привязаного до традицій населення грає важну роллю стара правда: „Coelum non naturam mutant, qui trans mare surgunt“. Церков, її обходи зі старими, вкоріненними в душу народу звичаями і традиціями, непереможна туга за рідним селом і колишніми товаришами юних літ, звязи з покинутими в ріднім краю свояками, старокраєва преса, відгомони еманципаційної боротьби на українських землях, спочування до жертв, які ся боротьба потягає, а вкінці безупинний приплив нової імїграції з рідної землі — все те обновлює в добровільних чи примусових українських засланнях національного духа і звязує їх сильними моральними путами з їхнім корінем. Численні просвітні, політичні і фінансово-економічні інституції та стоваришення, преса, деякі проби сотворення власної культури та змагань до рідної школи, — все те доказує, що українська еміграція для нас не становить національної страти, або бодай в незначній мірі. В найтяжчих, найкритичнійших для галицької України хвилях, сї вічно розтужені втікачі з Галичини і російської України почувають ся до єдності з матірнім краєм і несуть своїм землякам повну пожертвовання матеріальну підмогу

а перед двома літами вони своїми жертвами виратували від катастрофи приватну українську середню школу, що числила в сім часі 10 заведень.

Особливо гарні основи до національної культури показали українськи емігранти в Канаді, де вони вибороли собі певні права до національної школи і де вони завдяки тій обставині, що осіли більш компактними групами на фармах, можуть бути певним політичним чинником. Тут звязали вони свою нову вітчизну з первісною національними традиціями і кожда місцевість, кожда школа носить назву старокраєвих місцевостей, або імя історичної особистости, як приміром Січ, Запороже, Шевченко, Хмельницький, Гонта і т. п. Майже всі просвітні та політичні інституції пересажені зі старого краю до нової вітчизни, а кожда патріотична маніфестація на Україні знаходить відгомін за океаном, по містах Злучених Держав і по фармах великої британської провінції.

Вправді є в сій акції потрохи недотач, дещо сентиментальної і романтичної пози, недотача розуміння реальних задач і тенденцій громадського життя, розбіжність і брак скоординованія всіх чинників до одної мети: ідеалу національної і культурної незалежности, — але сими хибами грішать усі національні групи американських переселенців, яких палить відома жадаба всемогучого долара.

Деякі з сих хиб замітить читач українських часописей і в сій історичній хвилі; одначе треба признати, що всі політичні, конфесійні і суспільні групи від першого моменту вибуху світової пожежі відчували вагу сеї хвилі, зрозуміли, які обовязки вкладає вона на них і відчували, що їх ідеалом є ідеал заморської вітчизни, себто ідеал вільної України, визволеної з деспотії російського царизму. Тисячі українських емігрантів у Злучених Державах і в Канаді поспішили за покликком Української Боевої Управи, щоби затягнути ся в ряди „Січових Стрільців“ і в ряди австрійської армії. Та жителів Злучених Держав вилонено на дорозі до Європи і інтерновано в Англії, а жителів Канади інтерновано таки на місці. Ім довело ся тільки вислати письма до своїх земляків з заявами: „Ми духом з вами!“

А щоби не покінчилося на самих заявах лояльности і привязанія до народної справи, потворено скрізь на американській землі комітети в цілі збирання фондів на українську боеву акцію в Австрії і на ратованне родин тих, що потерпіли на війні. „Ми мусимо приготувати ся, щоби подати нещасному краєви помічну руку“ — пише скрентонська „Народна Воля“ (7. XI. 1914). А велід за тим пливають жертви для вдів і сиріт, на „Боевий Фонд“, на „фонд визволення України“ і т. п. Бо

„Таким ділом підпоможем нашу Україну
І воскресне вона славна в щасливу годину“ — кличе ню-йорський робітник до своїх земляків у стрічках примітивної, але щирої поезії. („Народна Воля“ Ч. 66, 1914.)

Розходить ся лише о се, в яку форму уняти цілу акцію і кому її повірити. І тут бачимо певну розбіжність. Одні хотять вести акцію в рамках існуючих політичних стоваришень, отже розбити її на кілька русел, відповідно до партійних і конфесійних переконань і тенденцій, інші хотять закладати спеціальні „революційні комітети“, а ще інші добачують найвідповіднішу дорогу в творенню політичних товариств з членськими вкладками. Таке Товариство вже й поветає, як на пр. „Нью-Йорська Українська Рада“ і „Жіноча група української ради“. Перший спосіб невідповідний, бо не дає

контролі над акцією поодиноких товариств, особливо як ходить о акцію збирання фондів. І тому мабуть побідить котрась з других думок. На разі можемо сконстатувати лише те, що фонди збирають ся і часть їх переслана до Відня, що відбувають ся скрізь віча, на яких ухвалюють ся рівнозвучні резолюції, де таврують ся брутальне подавлення московськими тимчасовими завойовниками Галичини українського життя, висказуєть ся подив для „Січових Стрільців“ і признанне для „Союзу Визволення України“. „Бажаємо — так звучать ухвалювані резолюції — в теперішній війні Росії як найбільшого погрому, а стогнучим під її кнутом народам бажаємо визволу і основанія демократичних республік, а в першій мірі бажаємо основанія української республіки.“ — „Честь і слава Українським Січовим Стрільцям і добровольцям за боротьбу о визволення України.“ — „Одобрюєм діяльність „Союзу Визволення України“ і взиваєм його до дальшої праці за-для визволення України.“ („Гайдамаки“, 21. I. 1915 і на інших місцях).

У свідомости, що європейським Українцям не так легко вести боротьбу з царатом, який поставив собі за цілі згнобленне українського визвольного руху, американські Українці прийшли до слідуячого заключення: „Ми мусимо забрати слово в таку хвилю і упімнути ся о права належні нашому народови — на нас Українців в Америці припадає тяжкий обовязок се зробити.“ („Народна Воля“ 7. XI. 1914.) В сій цілі скликано до Філадельфії на день 8. XII. 1914 „Руську (Українську) Народну Раду“, де під проводом єпископа Ортинського ухвалено 7 точок резолюції, в якій між иньшим сказано:

„Зїзд закладає перед цілим культурним світом, особливо перед вільною Америкою торжественний протест проти безправств Росії і пятає сї поступки як негідні культурної держави, до якої хотіла би себе зачислити урядова Росія.“ Рішено також старати ся через американське правительство о визволення Митрополита Шептицького, або перевезенне його на американську землю. (Диви: „Америка“ 2. XII. 1914.) Щоби надати своїй акції значіння загально народнього і більш рішучого, постановлено скликати в половині біжучого року „Всенародний Український Сойм“, на який мають зїхатись міжпартійні делегати цілого українського народу зі Злучених Держав і Канади, і вже тепер скликають ся скрізь віча в цілі вибирання делегатів.

З сього можна вносити, що визвольна акція американських Українців зближаєть ся щораз більше до скоординованія всіх сил, а тим самим зискує на інтензивности і видатности. Треба собі лиш бажати, аби сей процес відбув ся в як найкоротшій часі, а поки що треба подякувати заморській Україні і за те, що вона досі зробила для загально-української справи, йдучи за голосом свого національного інстинкту і вродженого Українцям ідеалізму.

Про акцію Українців в Канаді під теперішню хвилю знаємо менше тому, що не доходить до нас ані тамошня преса, ані приватна кореспонденція, одначе, як вносити з голосів преси зі Злучених Держав, можна сказати, що й там — помімо репресалій правительства — настрої не зовсім песимістичний і пульс українського життя не менше сильно, як бив в мирних часах. На всякій випадок українська Канада приготавляєть ся до участі в американськїм „українськїм Соймі“, збирає фонди на „боеву акцію“, а рівночасно

провадить далі боротьбу за національну школу, а в Альберті поставлено на кандидата до провінціального парламенту на місце дотеперішнього скомпромітованого москвофіла Шандра, що здобув мандат розбоєм, Українця, видавця часописи „Новини“ п. Кремара.

Одним словом, на всіх землях Америки, де живуть Українці, розбій царату, доконаний на українським народі, викликає сильний протест, а акція „Союзу Визволення України“ наводить щирі симпатії, доказом чого є ухвалення резолюцій з одобренням сеї акції, поручення тамашними часо-

3 поезій П. Карманського.

I.

Освободительці Росії.

(З нагоди воєнної сесії Думи.)

Блазню, якому стрій злочинні зшили руки
Зі стягів десятків пограблених країв!
Ти знов свій хитрий вид брехнею підстроїв
І знов узяв до рук калатало „до злуки.“

Ще дощ не злив крові із піл в краю неволі,
А вже на сцену знов виводиш свій танець —
Поклавши на чоло полинялий вінець,
Увитий з цвітів сліз, проклонів і недолі.

„Під мій ставайте стяг!“ — кричиш і тровиш орди
Збірив, щоби Славян манили в твій ярем.
Тим часом вірний люд з посвячених тюрем
Несе тобі на дань ненависть, гнів, погорду.

Як Нессосів хитон палять тебе проклони
Раба, що вже прозрів і свободи жажде.
Ти виграв свою роль; за сценою вже жде
Твій хитрий конкурент — се блазень Альбіону.

Прийде пора і світ добачить всі підлоти,
Що мов змії сичать під маскою брехні.
І твій брудний театр, побудований в багні,
Покинуть всі видці з почуванням гидоти.

Ми на жертвенник дїй цілу поклали долю:
Майно, житє і кров — поклали, що змогли.
З пожоги та руїн ми ледви зберігли
Для йдучих поколінь геройський епос болю.

Бездомні вигнанці, подавлені журбою,
На судище несем терновий наш вінець.
Ми не лукавили — і впали як борець,
Що став до боротьби з камінною судьбою.

писями видань „Союза“ і численні передруки з них у всіх та-
мошніх часописах.

Всі часописи друкують звідомлення австрійського і ні-
мецького генерального штабу і радіють кожною вісткою про
побіди злучених армій, а сотки віч, скликуваних на безмеж-
них просторах Америки, дають вираз своєму привязанню до
рідного краю і ненависти до грабйкливого царату, вили-
ваючи її в гімнах: „Ще не вмерла Україна!“ та „Не пора
Москалеви служити, нам пора для України жити!“

П. Карманський.

— Невже нам ще й тепер гірка судила доля
Здобути тільки скарб нових могил і ран?
Невже об лід людства розібеться таран
Кривавих наших мольб? Най дієсь божа воля . . .

Ми на жертвенник дїй вергли останки віри.
Коли ж нас заведе кривава ся весна,
Нам лишить ся одчай — а зброя ся страшна!
Вона не знає ні жертв, ні стриму, ані міри.

II.

Завіщання.

Друзі, я вже кінчу важку роботу:
Зробив, що зміг: зімліла вже рука . . .
Пора шукати тихого кутка,
Де захистна тиша сцілить мою турботу.

Он на отсім горбі мов сестри дві берези
В гірських потоці мують сплети віт.
Там килим трав красить осінний цвіт,
Який зросили вже сердешні наші слези.

Недавно там спочив по довгих трудах бою
Наш командант. (Земля йому пером!)
Накрийте нас обох одним ковром,
Нехай земля на-все зєднає нас з собою.

Не жалуйте мене: нажив ся я доволі
І дорого продав своє життя.
Моє імя воскресне з забуття,
Як вдарить грімко дзвін на празник мира й волі.

Та цить! Вже чую зов з таємної країни:
Пора мені зійти на другий шлях . . .
Іду до тих, що впали на полях,
А вам послав ся шлях на ниви України.

Відень, лютий 1915.

Український Легіон.

Чорносотенні націоналісти московські назвали змагання української суспільності до самостійного життя — „мазепинством“, а представителів сих змагань — „Мазепинцями“. Сю назву подиктувала нашим ворогам сліпа ненависть до всього, що українське, — ненависть, якої вислів звязуєть ся з проклятим для них іменем вождя послідньої оружно́ї боротьби України за свободу.

І треба признати, що ся сліпа ненависть найшла собі дивно влучний вислів.

Давно, перед двома століттями, повів гетьман Мазепа до кривавої битви уоружені ряди борців за незалежність, за волю України. Козацькі герої підняли тоді вполідне меч пімети проти гнобителя своєї вітчизни. Бій скінчив ся побідою царя, — українські бовві ряди були розбиті. Зайшло сонце вольної України, а його останні промінні осінили полтавське побовище, обагрене кровю тих, що уоружене слово сказали в обороні свого народа.

Минули довгі роки — і нині з поміж тих, яких ненависть ворога назвала „мазепинцями“, висунулась на чоло народу молодеча громада з оружем в руках, щоби боронити все живого права українського народу до свободи. Замерехтіла зірниця волі для України, а її перший промінь упав на карпатські гори, на котрих полилась кров молодих українських борців. Зазвеніло знов уоружене слово в обороні України. Проголосили його українські січові стрільці. І сей факт має для української суспільності незвичайно велике значінне, є фактом незвичайної історичної ваги.

Від часу послідніх боїв козацьких, які так трагічно скінчили ся для нашого народу, переніє сей нарід довгу добу тяжких змагань за се, щоби зберегти і розвинути свою національно-культурну окремішність. Українське слово, яке в цілім ряді поетичних і взагалі літературних творів висказало своєрідні почування, думки і змагання поневоленого народу, стало на сторожі права України до життя. Відродженне нашого народу по страшних ударах, завданих царським деспотизмом, зачалось від обновлення літератури, від праці на ниві рідної культури. І ся праця, ся здібність до самостійної культурної творчости була довго одинокою легітимацією життєвої сили України. Та розгін сеї сили, хоча й обмеженої довгі роки до одной тільки области культури, був такий великий, що не змогли його спинити ніякі переслідування московських володарів, ніякі царські укази.

Ширше і свобіднійше розвинути ся та глибше вкорінитись в народніх масах могли сеї змагання української суспільности в тій частині українських земель, яка дістала ся під панованне австрійської держави. Тут Українці завдяки конституції, завдяки тому дарункови, який їм принесла революційна течія західно-європейських політичних переворотів, могли свобіднійше посуватись вперед до визвольної цілі. І тут під впливом новочасного політичного життя західної Європи зачалось також політичне відродженне нашого народу, яке з кінцем минулого століття і в біжучім дійшло до дуже значних результатів під оглядом усвідомлення і скристалізовання політично-національних змагань та під оглядом організаційним. Найвизначнійшим проявом зросту політичної свідомости було ясно і рішучо піднесене гасло державної незалежности України, як ціль нашої національної боротьби і праці.

Колись геніяльний представитель відродження нашої літератури, Шевченко, племінним словом своєї безсмертної поезії проголосив клич вольної, незалежної України. В послідніх часах гасло державної незалежности України стало програмовим постулятом нашої політичної діяльности.

Але Шевченко не тільки підняв клич, він силою геніяльної інтуїції і творчого, далекого погляду відчув також і побачив, якою дорогою треба йти до здійснення сього клича. А ся дорога — то знищенне найгіршийшого ворога України, знищенне царату, котрого не переможе сама тільки сила думки і слова, сила культури. І тому Шевченко кличе в „Заповіті“: „Вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кровю волю окропіте!“ — тому він хоче, щоби прийшов час, коли „зійдуть і виростуть ножі обоюдні“, як оруже до боротьби проти царату, — тому він жде хвилі, коли „царя до ката поведеуть“.

Так само для тих українських політичних кругів, які в найновійшій добі підняли програмове гасло незалежности України, було ясне, що зломити силу нашого найгіршого гнобителя можна лишень в оружній боротьбі.

І ось в половині минулого року, серед розгару нашої політичної праці заскочила нас воєнна буря. Прийшло до війни проти царської імперії.

В таку хвилю треба було кермуючим кругам усіх наших політичних партій, які за ціль своєї діяльности поклали всесторонне визволенне нашого народу, витягнути конвенцію з проголошування ними кличів незалежности. Наші політичні партії мусіли показати, чи досерили до тяжкого завдання хвилі, мусіли дати світови свідоцтво своєї політичної зрілости. А таким свідоцтвом могла стати тільки активна, як найбільше енергічна і жива участь в оружній боротьбі проти царату.

Заскочив нас незвичайно важний, переломовий момент історичний. Не було часу на довгі роздумування. Треба було рішити ся скоро, енергічно.

І коли б ми в ту важну хвилю були захитали ся в рішенню, коли б ми зараз сміло і отверто не взяли ся до діла, то се було би перед цілім світом соромним доказом національно-політичної незрілости.

Треба було показати, чи наші політичні партії мали право проголошувати домаганне свободи, домаганне національної незалежности. Війна проти російського царату зажадала від нашого народу діла з оружем в руках. Довершенне сього діла стало для нас національною конечністю.

І діло було довершене.

Як тільки вибухла війна, українські партії в Галичині сотворили спільну репрезентацію, „Головну Українську Раду“, а та за найважнійше своє завдання вважала зорганізованне легіону українських добровольців, українських січових стрільців, для оружно́ї боротьби проти царату.

Пішла горячкова праця, яку треба було перевести безпроволочно, з успіхом, а до того ще й в дуже трудних обставинах, бо з одного боку повинь московської орди зачала заливати наш край, а з другого вербованне і організованне добровольців стрічало ся з перешкодами з інших сторін. Та мимо всіх трудностей і перепон, в Стрию, котрий визначено як збірне місце для наших стрільців, зібрало ся їх поверх десяч тисяч.

Повстав український легіон, згуртував ся до боротьби з царатом десяти-тисячний відділ українського війська добровольців. І хоча той відділ чисельно не дуже великий, хоча навіть не довелося йому в цілості піти у бій, бо лишено з нього тільки меншу часть, а решту розпущено, то все-таки факт сотворення українського легіону зостаєть ся незвичайно важним і далекосяглим в історії нашого національного життя, в історії наших змагань до самостійности. Через сей факт ми стали як активна сила в ряді народів, що їх нині захопила воєнна заверюха, — бо коли навкруги нас і на наших землях розгорілось полумя війни, то нам тільки воєнним ділом можна було успішно унінути ся о право до самостійного життя також для нас.

І тому кожний Українець, який слідить хід воєнних

Українська пропаганда в Туреччині.

Довший час перебували кількох членів Союзу Визволення України в турецькій провінційній місті Ізміді. Свій побут там постарали ся використати для української пропаганди серед населення Ізміду.

Інтелігентні Турки цілком захопили ся українською справою. Багато сьому помогли статті в часописах про українську справу, а ще більше видана С. В. У. брошура на турецькій мові. Турки завдяки видавництвам, а також і розмовам з членами Союзу докладно познайомились з положенням української справи. Всі вони здивавши кого-небудь з Українців зачинають розмову про Україну, про змагання Українців і щиро бажають визволення з-під Москви. Як інтензивною є українська пропаганда в Туреччині і як широкі круги турецького суспільства захопила вона, свідчить про се той факт, що самі Турки почали виносити її на публичні віча і збори.

В кінці лютого 1915 року з ініціативи ізмідського губернатора відбуло ся там віче присвячене українському питанню в місцевій хлопячій гімназії. Цілком зрозуміло, що віче під назвою „українське“ зібрало велику кількість людей. Тут було шкільне начальство, губернатор, урядовці, офіцери і прості горожани, а також ученики.

Першу промову мав губернатор — людина європейської освіти. Свою розмову він почав про відносини Турків і Українців ще за часів козацтва, перейшов до упадку козацтва, договору з Москвою, стремління Москалів обрусити Українців і закінчив тим, що український нарід не дивлячи ся ні на які заходи Москалів живий і живе. Тепер же підчас

подій, з гордістю згадує, що й наш український легіон став на висоті свого завдання і здобув собі вже чималу славу. Кожний Українець з вірою глядить в будучність свого народу, бо бачить, що ті, кого нарід післав, щоби вістрями багнетів писали його історію, своєю відвагою, завзяттем і пожертвоуванням, своїми справді героїськими подвигами дають запоруку грядучої волі.

Українська справа жива, — бо живе в таборі українських січових стрільців. Їх тяжкі криваві бої є доказом, що традиція оружноі боротьби українського народу за незалежність не загинула. Вони навязали ту нитку, яка порвала ся перед двома століттями в полтавській битві, і показали ся гідними спадкоємцями козацьких лицарів.

Теофіл Мелень.

війни України всьому світови показали, що вони існують. Не забув також і українських „Січових Стрільців“, котрі з таким запалом кинулись на свого споконвічного ворога. Після промови губернатора почали ся дружні оплески і крики, розумієть ся по турецьки: „Хай живе Україна“.

Далі говорив куратор шкільної округи. Він досить добре намалював положення української справи і потім, звертаючись до присутних, сказав: Нас досі вважали за варварів, здатних лише гнобити інші народи, але ми покажемо всьому світови, що ми не варвари і що в сій війні нам ходить не лише про турецькі інтереси, а ходить також про визволення з-під московської кормиги 30 мільонового українського народу. Звертаючись до військових промовив: „Жовніри, згадайте, що бучиєть з ворогами своїми, Москалями, ви також бете ся за визволення України“.

Промови говорили також і інші урядовці, офіцери і ученики. Всі вони висловлювали як найщиріші симпатії до України і бажали Українцям визволитись і стати добрими сусідами Туреччини.

Дякував Туркам за все висказане один з присутних на вічу членів Союзу Визволення України, котрий між иншим сказав, що Українці ніколи не забудуть Туркам такого щирого відношення до них і що історія запише се на своїх сторінках, що добрі сини Туреччини поставили ся прихильно до визвольних змагань Українців.

Всі промови скінчились окликами всіх присутних: „Хай живе Україна“ і пр.

II.

Малюнки з мобілізації у Росії.*

Було се в перші дні мобілізації. До города Барнаула (на Сибірі, Томської губернії, в який населення мішане: Москалі, Українці і и.) зіздились як до збірного пункту запасні. Багато їх було, бо барнаульський повіт дуже великий сам по собі і дав коло 75.000 запасних. — І от що вийшло: почали запасні розбивати монополю, а разбиваючи їх та вживаючи спирт, почали виявляти проти начальства те, що в них здавна накипіло в душі:

розбивали сільські та волосні „правленія“, а заставши в них начальство били і його не щадячи. Як що минули яку волость, а нагадав хто-небудь із запасних, тоді вертались до неї та й виливали вище описаним способом свою злість до уряду. Цікаво було говорити — оповідає очевидець сих подій — з тими, що се робили. — „Знаємо,“ кажуть, „що з наших-же грошей покриваєть ся вся та шкода, що на нашій шкурі все те окоштить ся — але не можемо здержатись, щоб не вилити усю оту злість до уряду, яка накипіла в серці.“ — Зіхались запасні до Барнаула. Тут розбили склад спирту і вина, а в одному льоху зібралось багато їх тай вживало забраного алкоголю. І тутки трапив ся страшний випадок. До льоху, повного винарів спирту, увійшов

*) Ми вже реєстрували на сторінках нашого „Вістника“ факти з часів мобілізації. Вважаємо проте не зайвим подати й отсі цікаві малюнки, які записав для нас один із наших приятелів на підставі оповідань полонених вояків з російського війська, тим більше, що легальна преса в Росії про се все мовчить. За одним винятком усе се факти з України.

хтось, черкнув сірник не зважаючи на голоси осянілих запасних, які остерігали, і — зібраний ґаз вибухнув. Лях заняв ся увесь полум'ям і згоріло тоді в ньому кількості людей.

По п'яному товпа запасних кинулась до тюрми визволити замкнених в ній. „Між арестантами, мовляв, всякий нарід: є „жулики“, але є й політичні. Шкода людей!“ Запасні поразбивали замки в тюрмі, визволили кількох арештантів, аж тут прийшло військо — самі солдати з одного „дійствительного“ полка, почало пальбу до запасних, вбили кількох людей, а решта втікла. Треба завважити, що при цій отсей справі не було піднесено ніякого голосу проти Жидів або що подібне; настрої населення — власне запасних — звернений був, свідомо чи несвідомо, але стихійно проти уряду, як винуватця людського горя. Тай ще замітити треба — подають очевидці отсей справи, — що запасні шукали перед походом на тюрму за складами оружя, щоб уоружитись на всякий випадок.

В місяці вересні став ся на станції Знаменка (південно західної залізної дороги) ось який випадок: жінка одного з запасних, якої муж їхав на війну, бажала провести його кілька станцій, та при сій нагоді й самій поїхати до дому, бо се було їй по дорозі. Кондуктор не хотів пустити її; счинилась суперечка, серед якої кондуктор вдарив жінку ключем в голову, так що потекла кров. Се розярило запасних; кондуктор втік, а запасні кинулись за ним. Розбили один вагон — не знайшли, кинулись до другого вагону і вбили кондуктора. Присутним на станції солдатам з караула приказано усмирити запасних з тої роти, яка мала участь в сій ділі. Зараз кинулись запасні по-за вагони і зробили таку штуку: одному з-поміж себе замазали зовсім лице грязю так, що і не пізнати було хто се. Потім війшов він перед поїзд і всі чекають усмирення. Підходить офіцер караула та допитує, де той, що вбив кондуктора. Тоді отсей замазаний грязюкою запасний і питає: „Чого ви всі тут хочете, кого прийшли усмиряти? Кондуктора? Ми самі вже його усмирили, та й більш нічого не хочемо — їдемо на війну.“ — „А хибаж так розправляють ся люде?“ питає офіцер. — „Катюзі по заслугі,“ кажуть на те запасні. Військо не вжило нічого більше проти запасних, бачучи, що нічого не вдіє і справа так на тім і скінчилась ся.

В перших днях мобілізації їхали запасні з сіл Балтського повіту на збірний пункт до Балти. По дорозі розбивали монополюшки, брали горілку на вози і пили їдучи, а стрічаючи на полі панські копи, стирти і т. п. палили. Прийшли в одну економію: пана не знайшли, лише управителя. Давай викликати його, щоб війшов, але він не хоче. Посилає служницю. Та переказує, щоб забирались з очей. Селяне-запасні загрозили, що як не вийде, то буде йому біда. Він вкінці й війшов, та запасні прощаючись „з хлібом“ заявили йому, що надіють ся від нього грошей на дорогу. — „Ми їдемо,“ кажуть, „на війну; в нас грошей нема, а ви остаєтесь дома таї добудете собі грошей.“ Управитель почав тоді виговорювати та вмовляти їх: „Робите,“ каже, „так, як хулігани.“ Але дав їм гроші — 100 рублів самими трохрубльовками (тройками) — та при сьому, даючи, ще гірше почав лаятись. Тоді один з запасних роздер на очах в управителя цілий пакет банкнотів, кажучи: „Ми ані не хулігани, ані не жебраки, щоб ти нам кидав гроші лаючи; ми ж прийшли до тебе по добру з хлібом.“ Подразнені запасні побили управителя, поламали йому меблі, побили двері й вікна таї поїхали далі, а по дорозі ще запалили скілька панських скірт та полукіпки на полі. „Так і горіло цілу дорогу, куди ми проїжджали, оповідає очевидець, — панське добро на полях.“

В самій же Балті появив ся перед воїнським правлінням агітатор: почав він намовляти зібраних там запасних, щоб не слухали начальства та не йшли на війну, а розіхались по домах. „Покидаєте ви, — каже, — рідню, лишаєте все ваше добро, не буде кому подбати про ваших“. Запасні заметушились та й почали розходитись. Тоді війшов до них „предводитель дворянства“, голова воєнної комісії, князь Гагарін і почав успокоювати селян-запасних, лагідно та підхлібно звертаючись до них. „Йдїть, йдїть, — каже, — на війну, не бійтесь за ваші родини, у вас, — каже, — все буде й виоране, й засіяне.“ І запасні повертались деякі. Сей сам агітатор появив ся на другий день в помешканні запасних і вів дальше свою агітацію. Наслідок був такий, що запасні цілою товпою пішли до тюрми, розбили її і визволили всіх замкнених в ній. Поліція встигла пізно — та взяла агітатора, а запасні розійшлись.

В Даниловській волости (Данилова балка) зібрались були жінки запасних, щоб дістати в старшини запомогу, яку їм обіцяно. Ходили кілька разів у волость і їм не давали її. Ждали вони, ждали, а начальство і не думає вийти та дати гроші. Вже вечеріти почало, на дворі болого, в дома господарство, тож жінки почали нетерпеливитись та силою добивались грошей. Спершу грозили, а потім почали бити вікна, бити в двері і т. д. Старшина, побачивши, що справа погана, війшов з відділом поліції та й виплатив вже по неволі гроші жінкам запасних.

А ось ще образок. Відділ сформований з самих запасних їде на війну. Станція „Одесса товарная.“ Жінка одного з жовнірів хоче всїсти до вагону провожати свого мужа, та околоточний не пускає, та ще й міцно штовхнув її. Проходить побіч них товариш сього солдата, що його жінку зневажено, та й каже: „Що ж ти на його ще дивиш ся?“ Чоловік зневаженої раптом похопив ся, з пересердя як штовхне околоточного штиком та так, що штик війшов плечима. Околоток згинув на місці. Присутні жандарми забрали вбитого, а як хто підходив та питав ся, що стало ся, відповідали — „Нічого такого, нічого тут нема.“ — Справи теж не розводили дальше.

Або отсей образок уже з перших часів війни: Станція Роздельная. В містечку кватирувалась одна рота, якої офіцер давно заляв сала за шкуру салдатам. Прийшовши раз на станцію, почав він чіплятись до присутних там солдатів: „Чого ви тут шляєтесь? Замість других завертати, щоб не їхали до дому, ви самі ще тікаєте!“ (Треба знати, що запасні часто їздили до дому поладнати справи, чи то попрощатись, без ніякого дозволу воєнного начальства.) Запасні вже перше змовились проти офіцера та навіть вибрали одного з-поміж себе до обрахунку з ним. — „Ми сього не робимо тай не думаємо робити, — одвічає вибраний — а війшли пройтись та поглядіти.“ — „Як ти смієш проти мене говорити?“ каже офіцер. „Мовчать, а то тобі голову знесу.“ І зараз обьявив запасним, що арештує їх та закликав, щоб ішли за ним. Один їде, а опрочі стали. Офіцер тягне одного з них за руку, а других починає лаяти. Як тут схватив його „вибраний“ за горло та груди й говорючи: „Щож ти нас тягнеш? Що ми винуваті!“ кинув ним скілька разів до стінки. Офіцер посинів, захронів, аж тут прискочили жандарми і арештували винуватця.

А в Кишеневі, де сформовано запасний полк, ішли відділи запасних з далекої та тяжкої вправи. Не їли довгий час і почорніли від спеки, та змучення. „Ропіт між ними був, — каже

очевидець — не списати!“ Були вони без озброєння, але „якби було, кажуть, воно в нас, то ані один з офіцерів не був би

живий“. Говорили се вони голосно до вільної людности, яка проходила улицями. Д.

Посмертні згадки:

† Проф. Володимир Шухевич.

10. квітня помер у Львові по довгих і тяжких терпіннях проф. Володимир Шухевич, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, член дирекції тов. „Дністер“, довголітній голова співацького тов. „Боян“ і „Руської Бесіди“, голова Музичного тов. ім. Лисенка, бувший член відділу тов. „Львівська Русь“, член Комісії Промислової при Красвім Виділлі, член австрійської Комісії збирання народніх пісень, професор реальної школи у Львові, упорядчик укр. відділу на Красвій виставі у Львові 1894. р., упорядчик і кустос музея ім. Дідушицьких, Голова комітету для будови укр. театру у Львові, член Ширшого Народного Комітету укр. націонал-демократичної партії, автор цінної наукової праці „Гуцульщина“. Міцне здоров'я покійного підкопало смутком і жалем з причини московського наїзду, тиф довершив решти.

† Валентин Яковенко.

8. марта ст. ст. помер Валентин Іванович Яковенко. Покійний був родом з Миргородського повіту, Полтавськ. губ. і належав до так званих „українофілів“. Він любив рідний край і нарід, але весь час працював то в московській, то в петербурзькій губ. яко земський статистик та в російській журналістиці. Висловом його українських симпатій були дві популярні життєписи — Хмельницького й Шевченка — видані в відомій біографічній серії Ф. Павленкова. Ставши по смерті сього видатного видавця на чолі його видавництва, брав Яковенко діяльну участь в організації й ширенню безплатних популярних народніх бібліотечок імені Павленкова, при чім багато таких бібліотечок поширив на Україні. Заслужив ся Яковенко і яко видавець Шевченка. В останніх роках видав він пару видань „Кобзаря“ і цілу серію метеликів — поодиноких творів нашого генія. Видане ним повне видання

„Кобзаря“ в 1911 р. було сконфісковане. Варто зазначити, що у виданню Яковенка вперше була зібрана переписка поета.

На жалем своїх симпатій до України, як то часто буває і бувало з „українофілами“ не передав покійний рідним дітям.

† Богдан Маркович.

18. марта ст. ст. помер у Петербурзі на 62 році Богдан Маркович, син відомих укр. діячів — Опанаса Марковича і Марії (Марко Вовчка). Ціле життя покійний працював у російській журналістиці, головню поволзькій (Нижній Новгород, Саратов, Астрахань, а також Казань); пізнійше переїхав у Петербурі. Останніми часами він багато хорував і поволі усеунав ся від газетної діяльности.

Перед трьома роками мав покійний в петербурзькім „Літературнім Товаристві“ цікавий відчит про деякі сторони життя й діяльности своєї славної матери.

† Гвідон Баталія.

У Львові помер по довгій хворобі на 69 році життя Гвідон Баталія (Gwido Battaglia), автор польської монографії про Шевченка.

Бувши студентом на філософичнім відділі львівського університету, зацікавив ся Баталія нашим письменством і взяв ся до студійовання його. Плодом сіх студій була праця про Шевченка, друкована спершу в органі польської університетської молодіжки „Tygodnik naukowy“, а потім видана у відбитці (1865 р.).

Через родинні відносини не міг скінчити Баталія університету і невдовзі по написанню сеї праці покинув університет і вступив до війська; згодом перейшов на адміністративну службу, служив вкінці у Львові в Намістництві, де дослужив ся до ранги старости.

Честь їх памяти! Пером ім земля!

Вісти.

Конфіскація української книжки.

Київська цензура сконфіскувала цілий наклад (4000 примірників) 3-го видання укр. декляматора „Досвітні Огні“ (уложив Б. Грінченко, видав Е. Череповський, Київ, 1915, ст. 472, ц. 1 р. 50 коп.).

Національний рух у Росії.

Російські газети сповіщають, що декілько родин Білорусинів подали в міністерство просвіти просьбу про уділення їх дітям науки релігії (Закон Божого) в рідній мові. В марті білоруські діячі одержали вістку, що сея просьба була передана на нараду кураторів шкільних округ. Нарада признала, що „задоволення просьби зустріне в педагогічних кругах на місцях великі труднощі задля тої причини, що білоруський язык — не язык, а лише наріччє“. . . . От що обіцяє своїм народам та „мати“ Росія, котру так вихваляють тепер на всякий лад не лиш російські чорносотенці, а й спантеличені ліберали та революціонери. Се не мати, а зла мачуха. Дуже добре дала ся вона в знаки всім пригніченим народам

пасербам — Українцям, Білорусинам, Грузинам, то що, і чого ж тут дивувати ся, що всі вони так гаряче хочуть позбутися сеї відьми?

Всепольський зїзд.

Під заг. „Kongres posłów polskich“ подає „Nowa Reforma“ в ч. 186 за „Dziennik-ом Berlinski-м“ широкую статтю „Kurjer-a Warszawsk-ого“ про потребу зїзду польських парламентарних і соймових представників з Петербурга, Берлина і Відня „аби спільно розважити положення Польщі в лабиринті європейської війни і підняти бодай спробу визначення одноцілої народньої політики для всіх трьох дільниць Польщі.“

Неназваний автор статті пропонує Варшаві, яко історичній метрополії і представниці найбільшої дільниці виступити з ініціативою загально-польської конференції в Копенгазі, котра б перемінила ся б пізнійше в загальну, всепольську Народню Раду.

Як ми довідуємо ся така конференція дійсно має відбутися, але не в Копенгазі, тільки в Льозанні.

Відгуки полеміки „Львовського Воєнного Слова“ з „Прикарпатською Русю“.

Свого часу ми познайомили читачів з цікавою статтею „Львовського Воєнного Слова“ про Дудикевича і Ко, в якій звучала недвозначна погроза „маститому“ кацапському амбасадорові.

В обороні москвофілів виступив чорносотенний „Кієвъ“, котрий в кінці січня умістив лайливу допись-донос зі Львова на редакцію „Л. В. Слова“ під заголовком „Мазепинська гидра“. За сю допись начальник київського військового округу наложив на „Кієвъ“ кару 1000 рублів за оголошення невірних відомостей про „Л. В. Слово“.

Пізнійше одначе на просьбу „Кієва“ ся кара була зложена з уваги на його „бідність“, а рівночасно пішли чутки про закриття „Л. В. Слова“. І дійсно від 1 марта почав виходити замість „В. Слова“ (орґана штабу головно-командуючого) „Львовський Вѣстник“ — орґан тимчасового генерал-губернатора, під редакцією корнета Сухотина, що перед війною був чиновником Губернського правління в Чернигові і редагував офіційні „Чернигівські Губернські Вѣдомости“. Редактора „Л. В. Слова“ капітана Наркевича приділено до редакції газети „Армейський Вѣстник“.

Та Наркевич не подарував „Кієву“ і перед своєю відставкою дав йому належну відправу в однім з останніх чисел „Воєнного Слова“.

Тут помістив він вступну статтю під заголовком „Нищє духом“, в котрій, згадавши про донос „Кієва“, про його покарання і просьбу про знесення кари, пише таке: „Веручи на увагу умови істновання газети воєнне начальство знайшло можливим знести кару, та як же реагувала на сю постанову, подиктовану ласкавою увагою до тяжкого становища її, редакція газети „Кієвъ“?“

„Як і слід було сподівати ся — з ролі пониженої просительки, що настирливо підсовувала по начальству „свідцтво бідности“, редакція газети „Кієвъ“ дуже швидко перекинула ся в давню нахабну орґанізацію донощиків і шантажистів. Звітривши, завдяки природному інстинктові нишпорок (гончих псів), зміну в орґанізації воєнної журналістики при штабі південно-західного фронту, члени редакції „Кієва“ вхопили ся улюбленого свого способу. Не маючи відваги (по бідности, звичайно) клеветати в друку, вони розпускають тепер в журнальнім світі города Кієва чутки, про те, що газета „Львівське Воєнне Слово“ закриваєть ся сими днями за-для особистих прикмет редактора капітана Наркевича, який умістив статтю про вихватку газети „Кієвъ“ і тепер не лиш скидаєть ся з посади, але й віддаєть ся під суд за „непорядки“ в редакції.

Редакції газети „Кієвъ“ слід би згношувати духа часу й зрозуміти вкінці, що події, які відбувають ся, допровадять до перегляду багатьох з тих „ніби-вірувань“, покляняючи ся котрим газета „Кієвъ“ вважає можливим числити на піддержку в своїх ганебних вихватках і донощицтві якихось „впливових людей“ з Петрограду.

Нехай вона лякає сим кого хоче лише не нас, російських офіцерів. Можна з певністю сказати, що у переважаючій більшості наших товаришів спосіб ділання газети „Кієвъ“ викличе тільки відразу й справедливе змагання бороти ся з сею мерзенною клікою.

Сумніваємо ся, щоб таке відношення офіцерів було користне і приємне.

Як бачимо, стаття досить знаменна і свідчить про певне вільнодумство серед російського війська. Правда тим часом старі „ніби-вірування“ перемогли, але хто поручить ся за будучність?

Переходячи до „Львовського Вѣстника“ слід підчеркнути пару цікавих признань з вступної його статті, яка означає завдання газети. „Львовський Вѣстник“ має передовсім задовольти духові потреби одного з фронтів армії, а далі бути ззагалі газетою для „русских“ в Галичині. Він має вказувати „русским офіцерам і чиновникам, які несуть на собі тяжку працю в малознайомій місцевості, серед часом ворожо настроєного населення“ (дуже цінні признання! Ред.), як на ті елементи місцевого громадянства, що доброзичливо відносять ся до російських завойовників, так і на ті, що горять „нестигнуною зненавистю до російської державности“ — на сі останні для того, щоб панове урядники й офіцери мали їх на увазі. Ся, мовляв, ненависть „становитиме підставу для усунення їх від місцевого громадсько-політичного життя!“ Відома річ, що ся погроза вимірена на адресу нікого иншого, тільки саме Українців, котрих останніми часами російські завойовники масово вивозять на Сибір і в ріжні, „не столь отдалення“ місцевості за-для їх „непоправного способу думання“, як висловлюють ся в таких випадках комунікати по російських газетах, — себто власне сеї „зненависти“.

Даремні одначе погрози! Поки, як кажуть, хвалько нахвалить ся — будько набудеть ся. Прийде до свого кінця австрійська офензива й доведеть ся Росіянам тікати з Галичини навіть без бебехів з сього „малознаго“ ім краю, від „ворожо настроєного населення“.

P. S. „Русское Слово“ доносить в числі з 25. марта ст. ст., що на приказ Головно-командуючого південно-західного фронту видання газети „Львовское Военное Слово“ буде відновлене від 1. квітня під редакцією попереднього редактора, капітана Наркевича і з тою самою програмою, що й перше. Отже полеміка не закінчена.

Яечний бунт.

(Побутове явище.)

В Росії нічим не здивуєш людей: — бували в Росії бунти „холерні“ — коли люде запідозрювали начальство в нарочнім розповсюдженню пошести, бували такого ж роду т. з. „бабячі“ бунти проти ветеринарів, — ну й розумієть ся такі бунти, як „голодні“, в часі неврожаїв, бунти проти казенних землемірів і инші аграрні бунти.

Але війна принесла нам несподівано ще новий бунт „яечний“. Що таке? Звідки?

А ось така отсе дивна річ. Яець, як звісно, в Росії і спеціально на Україні стільки, що хоч болотенні дороги ними гати. Та воно так і з иншими хліборобськими продуктами. Тим часом чиновниче хазяювання привело до того, що отсе вже декільки місяців як почалась страшна і ніколи нечувана дорожнеча на всі хліборобські продукти по цілій Росії. Хліб, наприклад, звичайний, що коштував раніш 2 копійки за фунт — доносять нам з Кишеньова — коштує там тепер 8 копійок! Мука скрізь піднялась майже у двоє. Сажень дров березових в Києві іде тепер по 55 карбованців і то дістати не можна. Гасу (нафти) та каменного вугля мало де дістанеш, люде аж пла-

чуть, спинається через те чимало фабрик і заводів і робітники лишають ся без заробітку. І так з усім.

Що за причина?

Перше: — недостача вагонів для перевозки продуктів з місця на місце, бо вагони, кажуть, усі забрали на війну. Так чи не так, та коли так, то про щож панове царські міністри думали задалегідь? Якось само собою приходить на спогад таке саме безголове з вагонами в Сибірі в часах японської війни, коли то увесь „состав“ віддавав ся доставцям шампанського для генералів і ріжним спекулянтам за великі хабарі, а для населення та військових потреб була недостача вагонів!

Друге: — та сама спекуляція, що була й за японської війни. „Патріоти“ Росії хочуть наживатись і чхати їм на населення. Вони орудують усім, — ну і використовують за-для своєї кишені усі обставини.

Ну, та коли навкруги такий базар на шкурі населення і коли сі самі люди накидають нові непосильні податки на селянство й трудові маси населення, а до тогож через мобілізацію зостало ся чимало незораного й не засіяного мужицького поля, — недивно, що й той мужик, коли має щось продати, хочби й яйця, хоче трохи більше заробити.

З цими яйцями робить ся таке:

З Кієва, наприклад, телеграфують 19-го марта, що „помічається справжній яечний голод. В місяцях для продажі яець городовим доводить ся встановляти чергу“.

А в Харькові спалахнув малий яечний бунт, про який одна московська газета з 18-го марта подає телеграмах такі подробиці: „Сьогодні на коннім базарі виник бунт торговок. Селяне, що виїхали з сел підвишили ціни на яйця до 50 копійок за десяток. Се викликало різкі протести з боку торговок-перекупок. Для всмирення торговок, які неймовірно разбушувались, була викликана кінна поліція. Поліція загадала селянам продавати яйця не дорожче як по 40 коп. за десяток та не більш як по два десятки кожній перекупці. Однак майже всі селяне відмовились продавати яйця по такій ціні і розіхались з базару“.

Чужа преса про нас.

В 11—12. числі з 1914. р. „Österreichische Monatschrift für den Orient“ поміщена крім розвідки проф. Рудницького стаття проф. Ервіна Гансліка п. з. „Народи східного терену війни“, в якій говорить ся і про український народ. До статті додана велика й гарна карта європейської Росії, на котрій як слід відзначена осібно також територія, заселена Українцями.

В 5. числі з д. 30. січня с. р. тижневика „Deutsche Wochenschrift“ (Майнц) появилася стаття п. з. „З українського руху“. В ній поданий широкий витяг зі статті Austriacus'a про становище Українців, що була друкована в січневій зошиті віденського місячника „Österreichische Rundschau“ (див. огляд чужої преси в чч. 9—10. „Вісника“) та наводить ся далі допис з Відня, в якій представлений настрої на російській і австрійській Україні, згадується про діяльність „Союзу визволення України“, його видавництва і ин.

У виданій отсе в Єні брошурі д. Муніна п. з. „Австрія по війні“ порушується і українське питання. Автор розглядає справу політичного устрою Австро-Угорщини по війні і пропонує перетворення монархії в союзну державу на взір Німеччини, зложеної з таких чотирьох частей: 1. німецькі краї, 2. полуднево-славянські краї, 3. угорські краї і 4. українські краї.

В склад сеї останньої групи, яку автор називає українсько-російською державою, входить мала би східна Галичина, Буковина і російське Поділля. Західна Галичина мала би стати частиною самостійної Польщі під німецькою і австрійською зверхністю. Кожда з чотирьох частей Австрії мала би становити рід союзної держави, з власним соймом і адміністрацією. Сойми висилають послів до спільного парламенту.

Не що давно появилася в німецькій перекладі велика праця шведського політика Густава Ф. Стеффена п. з. „Війна і культура“. Суспільно-психологічні документи та спостереження про світову війну 1914.“ (Видавництво „Politische Bibliothek“, Jena, ціна 4 марки). Вже на обгортці сеї книжки, яка становить з огляду на свій зміст тепер подію дня, зазначено, що містяться в ній „незвичайно інтересні погляди Англії і Українців про нинішню культуру Росії.“

Відноситься замітка до двох розділів книжки присвячених українській справі. В 9. розділі (стор. 138—147), який носить назву „Письмо Українця проти Крапоткіна“, подає автор на основі письма одного знайомого йому Українця критику поміщеного також в сій книжці листу кн. Петра Крапоткіна до автора про причини європейської війни. На твердження Крапоткіна, що одинокою причиною війни є імперіалістичні змагання Німеччини, яку треба „в інтересі свободи і демократії“ розбити, відповідає згаданий Українець зображенням консеквентних зуень Росії до здобуття Східної Галичини й Буковини. На основі голосів соц.-дем. письменника Оттона Бавера, російського публіциста А. Вороніна та голосів російської преси вказує він, що основою російсько-австрійського антагонізму був від ряду літ український рух в Австрії, в розвою якого Росія мусіла бачити поважну небезпеку для свого існування. Він представляє плянові приготування Росії до забрання Східної Галичини, малое русофільську пропаганду в Галичині, згадує про безліч шпійонських процесів та доказує вкінці, що нищення українства є бажанням не тільки російських націоналістичних кругів, але цілої російської суспільности. Десятий розділ п. з. „Україна, Польща і Московщина“ (стор. 148—165) присвятив Стеффен майже в цілости українській справі. Автор подає на вступі інформації про скількість та розміщення українського народу в Росії та стверджує, що між всіма політичними питаннями Росії найважніше для неї є українське питання, від якого залежить, чи московський елемент не стане ся в Росії меншістю. Дотепер російська імперія розв'язувала те питання простим заперечуванням існування українського народу, нині голосить вона кличі „демократії і свободи“, але приміненне їх до України коштувало б їй мабуть надто тяжкого самопоконання. Розглядаючи далше українське питання, наводить автор майже в цілости відозву „Союзу визволення України“ до громадської думки Європи та виїмки зі статей делегата Союзу про українську справу, помічених в шведській пресі. Автор кінчить заміткою, що в українським питанню відкривається ся для Росії, яка бореть ся проти „варварської Німеччини, важна проблема „демократії і свободи“.

Хроніка світових воєнних подій.

(Від 1-го до 31-го марта)

1. марта. На полудне від Дністра Австрійці мимо переважаючих сил Росіян удержали здобуту область. Безуспішні російські атаки на полудне від августівського ліса та коло Ломжі і Плоцка. В Шампанії нові атаки Французів розбиті в німецькому огні. Напади Французів на сході від Аргонського ліса коло Вокуа безуспішні. В Вогезах Німці побідно удержують ся при здобутих позиціях. — Англійсько-французька фльота бомбардує форт Седіль-Бар у входу Дарданел

лів. — Округи Петріков, Ласки, Новорадомск та Ченстохова переходять під австро-угорську адміністрацію.

2. марта. В Карпатах на захід від провалу Ужока бої за посідання важких узгір. Коло Тісної Австрійці взяли 400 Росіян в полон. У східній Галичині на цілій лінії завзята боротьба. На полудневий схід від Августова здержано Росіян, що втратили при тім 150 полонених. — Коло Ломжі невдачі атаки Росіян. — На полудневий захід від Кольна Німці дещо поступили, а на полудне від Міжниця відступили. Нічні атаки Росіян на схід від Плоцка розбили ся. — В Шампанії Французів відкинено в їх позиції. — В Вогезах Німці поступили в останніх днях знову на 8 кілометрів вперед. Французька-англійська фльота бомбардує турецькі форти в Дарданелах 600 стрілами, та турецькі позиції в проливі Сарос, але без успіху. Ворожі торпедовці пробували виплинути до Дарданелів, але турецькі гармати їх прогнали, при чім один торпедовець утоплено.

3. марта. Над Балою коло Закличина здержано атаку російських військ. — По обох боках долини Ляторчі та на горах на північ від Тісної дальші боротьби, часом і вночі. Особливо здовж шляху до Балгороду виступили Росіяне значними силами в часі сніговців, але всі їх атаки Австрійці здержали. — На півн. захід Гродна російські атаки розбили ся за для флангового артилерійського огню Німців. — Так само на північ від Ломжі. — Коло Міжниця, Хожельна та Прасниша нові атаки Росіян. — Німці затопили коло Остенде французький корабель з амуніцією. — На горі Льоретто, на півн. захід від Арра здобули Німці французьку позицію і взяли 558 вояків в неволю. — Французькі атаки в Шампанії невдачі, те саме в Арнонах та в лісі Шпі. — Ворожа фльота бомбардувала пів години Дарданели без успіху, так само чотири французькі панцирники без успіху острілювали кріпость Вудайр. — Чотири австрійські кораблі бомбардують чорногорський порт Антиварі. — В останній тяжкій лютого затоплено на англійських водах 26 кораблів. — В Ірак коло Агос мала битва між Турками та Англійцями.

4. марта. В Карпатах боротьба в кількох місцях. — Російські атаки коло Ломжі не вдають ся, богато полонених дістаєт ся в руки Німців. — Деякі атаки Росіян на схід від Плоцка та нічний напад на схід від Скерневиць безуспішні. — З гори Льоретто відіерта нічна атака Французів. — Напади Французів в Шампанії та на схід від Арнонів і на схід від ріки Маас розбили ся. — В Вогезах коло Бадонвілер та Сель невдачний напад Французів, що втратили притім понад 1000 вбитих. — Французько-англійська фльота у входу до Дарданелів пробувала висадити військо, але Турки їх прогнали. — Німецька підводна лодка „У 8“ затонула коло Дувра, заложу вратовано.

5. марта. На північний схід від Прасниша та півн. захід від Плоцка наступили безуспішні атаки Росіян. — Німці укрити цілу добичу з лісів на півн. схід від Гродна та коло Августова призначили війська звідти до інших операцій. — Частинні атаки Росіян на схід від Пйогркова розбивають ся в огні австрійської артилерії. — В Карпатах боротьба о кілька гірських становищ. — В полудн. східн. Галичині хвилює спокій. — Коло Іперну Німці відобрали Англійцям одну траншею. — Нові невдачі проби Французів прогнати Німців з гори Льоретто. В Шампанії коло Перту і Леменіля дрібні боротьби. — В Вогезах коло Бадонвілар і Сель безуспішні атаки Французів. — Турки прогнали два полки англійської кавалерії на полудне від Корни в Мезопотамії. — Три ворожі військові кораблі бомбардували 3 години форти Смирни без успіху.

6. марта. В Карпатах дальші бої, Австрійці мають корисні гірські позиції; нічні атаки Росіян відкинені, причім Австрійці взяли 570 полонених. — В середній Польщі завзяті бої в кількох місцях, причім задля сильного артилерійського огню Росіяне мусли опустити кілька висунених вперед становищ. — На захід від Гродна рухи Німців послувають плянково. — Атаки Росіян на Мопарці на півн. схід від Ломжі та на заході від Прасниша відкинені Німцями. — Німецькі удари на полудн. схід від Рави принесли 3400 російських полонених і 16 кулеметів. — В Шампанії дрібні поступи Німців. — Великий напад Французів коло Леменіля розбив ся в огні Німців. — Рано бомбардували французькі військові кораблі півтори години форти Смирни.

7. марта. В Польщі бої дальше тривають і Росіян викинено з багатьох висунених вперед позицій та траншей. — Короткий випад Австрійців на фронті Західної Галичини в околиці Горлиць мав успіх, перервано літню російських траншей, здобуто місцевість та взято 500 російських бранців. — В Карпатах завзяті бої. Коло Луккова три рази зачинали Росіяне зі значними силами напад на австрійські становища, але їх відіерто з великими стразами. В інших місцях Австрійці перейшли до нападу, взяли дві гори та 1710 Росіян в полон. — В пол. схід Галичині російська кавалерія потерпіла поразку. — В Польщі безуспішні російські атаки на полудне Августова, коло Ломжі, на захід від Прасниша, на схід від Плоцка, коло Рави та в околиці Нового Міста. Тут Німці взяли 1500 Росіян в полон. — В Шампанії дальше бої. — В Прістервальді коло Понт-а-Муссону невдачі французькі атаки. — В Вогезах на захід від Мюнстера та на північ від Зеннгайма боротьби. — Шість ворожих панцирників острілювало турецькі батерії в Дарданелах. — Форти в Смирні острілювано три години. — В Мезопотамії над рікою Корун завдали Турки Англійцям погром та забрали велику військову добичу. — 6 російських лінійних кораблів, 3 крейсери, 10 торпедовців бомбардували турецькі порти Зунгулдак, Козлю, Брелі і Алябді. — Димісія грецького президента-міністрів Венізелоса, тому що король не годив ся на його політику.

8. марта. На північ від Висли артилерійна боротьба. — Коло Лопушна відіерто без труду атаки Росіян. — Коло Горлиць дальші успіхи Австрійців. — В Карпатському фронті атаки Росіян здержані з великими стразами для них. Мимо снігів, холоду і непогоди австрійські жовітри добре витримують всі військові труди. — На схід і полудне від Августова та на півн. схід від Ломжі невдачі атаки для Росіян. — Коло Остроленки зачалась нова битва, ще не рішена. — По корисних для Німців боях на захід від Прасниша Німці взяли 3000 бранців. — Коло Рави та Нового Міста безуспішні атаки Росіян, Німці взяли тут 1750 полонених. — На горі Льоретто Німці здобули дві дальші траншеї Французів. — В Шампанії та в Вогезах боротьба.

9. марта. На північ від Висли боротьби. — Коло Горлиць Австрійці здобули дальший терен. — В Карпатах австрійська артилерія мала успіх. Росіяни опорожниди одну літню на кряжі гори. Австрійці взяли тут 300 Росіян в полон. — На північ від Надвірної здержано сильну атаку Росіян. — На Буковині на північ від Чернівців незначні перепалки. — Проба випаду Росіян на Августова не вдаєт ся. — Коло Остроленки дальше боротьби. — Боротьби коло Прасниша дальше успішні для Німців. — Атака Німців на півн. захід від Нового Міста поступає вперед. — За-для снігів і морозів у Франції здержані дещо боротьби, лише в Шампанії дальший бій. — Під Дарданелами досі шість військових кораблів стало нездатними до бою та усунено їх звідти. — Грецька коронна рада ухвалює нейтралітет та приязні відносини до Туреччини. — Переговори Німеччини і Австрії з Італією поступили дуже значно вперед. — Юаншікай, президент китайської республіки заявляє в парламенті, що жадання Японії не означають загроження цілості Китаю.

10. марта. Здобутий в останніх боях терен на північ від Висли та коло Горлиць Австрійці удержують в своїм посіданні мимо проб Росіян відібрати його. — В Карпатах знов сніги, що здержують боротьбу. При здобутку одної гори Австрійці взяли 350 Росіян в полон. — На північ від Надвірної Австрійці в погоні за побитими Росіянами. — Коло Серпц в півн. Польщі Німці взяли 600 Росіян у полон. — Проба Росіян передерги ся на полудне від Августова скінчила ся знищенням їх військ. — Коло Остроленки битва скінчила ся побідою Німців, що взяли притім 900 Росіян в полон. — На півн. захід від Прасниша Німці поступили вперед. — В боротьбі коло Нового Міста Німці взяли 1600 полонених. — Боротьби в Шампанії в останніх днях закінчили зимову битву в Шампанії, що випала некорисно для Французів. Французи бажали переломити німецьку літню, але се їм не вдало ся. Німці взяли в неволю 2450 Французів. Страти Французів вносили коло 45.000 вояків, підчас коли Німці страждали лише 15.000 людей. — Англійці вдарили на німецькі становища коло Нью-Шапелю та ввійшли до села. — В Вогезах розпочала ся боротьба за гору Райхсакеркоф. — Чотири англійські торговельні кораблі затонули від німецьких мін і торпед. Німецьку підводну лодку „У 20“ затопив англійський корабель, заложу вратовано. — Три ворожі панцирники бомбардують становища турецької піхоти коло форта Седиль-Бар в Дарданелах. — Турки знищили 1800 вояків французько-англійських, що були висаджені на малоазійському побережжю.

11. марта. Положення Австрійців в Польщі та в Західній Галичині зміцнило ся. — Над Паліцею коло Іновлодзі Австрійці примусили до мовчанки багато російських батерій. — В Карпатах на лінії Тісна-Балгород Австрійці поступили вперед. По-за тим супокій за-для сніговців. — На північ від августівського ліса Німці побили Росіян та взяли 4000 до неволі. Також з околиці Августова Росіяне завернули ся на Гродно. — Атаки Німців коло Остроленки і Прасниша. — Від початку марта між Вислою і Оржицею взяли Німці 11.460 Росіян в полон. — Англійці бомбардували бельгійську Вестенде. — З Нью-Шапелю Англійці пробували йти дальше на схід, але їх відіерто. Японія оголошує військовий стан над Цінтау та китайським півостровом Шантурі.

12. марта. В Карпатах на лінії Тісна-Балгород боротьба, Австрійці поступили вперед і взяли 1200 Росіян в полон. — Росіяне завертають ся з околиць Августова аж по-за Бобр та під охорону гармат з Гродна. — Над Оржицею відкинено російську атаку. — Німці безуспішно пробують відіискати село Нью-Шапелю. — В Шампанії місцями знов відновляєт ся боротьба. — На чорногорській границі місцями дрібні перепалки.

13. марта. Над долішньою Нідою та коло Горлиць здержано напади Росіян. — В Карпатах сильні атаки Росіян коло Луккова, Ужока, в долині Опору та коло Вишкова. — На полудне від Дністра розвинули ся боротьби. — Англійці бомбардують з кораблів безуспішно становища Німців коло Ньюпорта. — Коло Нью-Шапелю боротьба артилерії. — В Шампанії коло Суену та Леменілю нові атаки Французів відіерті Німцями. — В Вогезах розпочали ся на ново бої. — Англійський панцирник Бейяно затонув від німецької торпеди.

14. марта. На північ від Ужока поважні боротьби, в яких Австрійці відкинули Росіян та взяли 1650 вояків у полон. — В долині Опора завзяті бої Росіяне від кількох днів наступали зі значними підірваннями, але їх здержано та завдано великі втрати. Австрійці взяли 1000 вояків у полон. — На полудне від Дністра витиснено в багатьох пунктах Росіян. — Число Росіян, полонених в Августовському лісі, збільшило ся до 5400. — Коло Прасниша Росіяне напали зі значними силами, але атаки їх остали ся безуспішними. — Англійці острілюють з кораблів Вестенде в Бельгії. — Атака Німців на гору на полудне від Іперну робить поступи. — Французькі атаки в Шампанії коло Леменілю відкинено.

Ворожий панцирник острілює дарданельські форти Кум Кале і Седіль Бар. Попередньої ночі відбула ся перша нічна боротьба з англійськими торпедовцями і пошукувачами мін. Три кораблі до пошукування мін Турки затопили.

15. марта. В полудневій Польщі коло Лопушна та Сулієва сильні атаки російської піхоти відперли Австрійці, так само нічні атаки коло Горлиць. — В Карпатах лише артилерійна боротьба. — Коло Вишкова Австрійці здобули гору. — Бій на полудне від Дністра тріває дальше. Проба Росіян через Отинію передерти ся в напрямі до Коломиї по кількадевятих завзятих боях розбила ся. Всі атаки Росіян Австрійці здержали. — В півн. Польщі по обох боках Оржиці напали Росіяне, але їх атаку відперли Німці і коло Єднорожця взяли 2000 в полон. — Німці здобули від Англіїців гору на пол. від Іперну. — На полудни гори Льоретто коло Арра боротьба о закінченне гори. — В Шампанії безуспішні атаки Французів. — В Аргонах і Вогезах місцями бої. — Від 10 марта німецькі підводні лодки напали 7 англійських кораблів, з того чотири затопили.

16. марта. В Карпатах коло Вишкова невдачні проби Росіян відобрати втрачені становища. — На схід від Черновець невдала проба Росіян перейти на правий бік Прута. — Слабі російські атаки на Тавроген і Лауштарген здержано. — Між Шквою й Оржицею здержано російські проби передерти ся. — На полудни гори Льоретто Німці здобули закінченне гори. — В Шампанії безуспішні атаки Французів коло Пергу і Лемелю. — В Аргонах викинено Французів з одного збіча. — В Прістервальді дві безуспішні французькі атаки. — В Вогезах боротьба артилерії. — По статистичним обчисленням противники Німеччини страли 171 кораблів. — На полуднево-американським побережжю німецький панцирник „Дрезден“ затопив англійського корабля. Англія оголошує блокаду німецького побережа.

17. марта. В Карпатах на захід від Ляборчарев відперто сильну російську атаку. — Рівнож в полуднево-східній Галичині розбили ся проби Росіян взяти переважуючими силами важливі точки австрійського фронту. — Росіяне атакують німецькі становища між Піском і Оржицею та коло Прасниша в півн. Польщі, але безуспішно. — По обох боках Шкви Німці взяли 2000 полонених. — Росіяне впади до східної Прусії в напрямі Мемеля, рабуючи і палячи села. — Французька атака на полудне гори Льоретто відперта. — В Шампанії відперто і здержано атаки Французів. — Французький літак кинув бомби на місто Шлетштадт в Ельзасі, за те Німці кинули бомби на твердиню Кале. — Англійські панцирники на Спокійному океані затопили німецький військовий корабель „Дрезден“.

18. марта. В Карпатах коло Лупкова, Смільника і коло Балторода боротьби. — На північ від Ужока більші сили Росіян пробують безуспішно здобути позиції Австрійців. — В полудн. східній Галичині завзята боротьба з великими втратами для Росіян. — Всі атаки Росіян в півн. Польщі між Піском і Оржицею та коло Прасниша Німці відперли. — В Шампанії дві безуспішні атаки Французів. — На полудн. захід Вердена Французи зробили кілька атаків. — Англіїці страли від початку війни 72 летунів, а 110 літаків знищено. — До пристані на Лемносі прибуло 11 воєнних кораблів, uszkodжених під Дарданелами. — Часть турецької флотії бомбардує корабельні вартати і пристань Феодосію на Кримі. — Французько-англійські кораблі відкрили сильний огонь на дарданельські форти, на що Турки з успіхом відповідали. Турки затопили французький корабель „Буве“ і одного торпедовця, та два англійські кораблі „Ірресітібл“ та „Океан“. Кілька кораблів uszkodили. Ушкоджений тут французький панцирник „Юлоа“ опісля затонув.

19. марта. В Карпатах місцями боротьба артилерії. — На півн. захід Надвірної невдачна нічна атака Росіян. — Залога Перемишля зробила випад на східну сторону, але стрінувши ся з перевагою противника завернула ся по-за лінію фортів. — Росіяне заняли Мемель в східній Прусії. — Дрібні успіхи Німців в Франції коло Іперу та гори Льоретто. — В Шампанії Німці відобрали кілька французьких траншей. — Безуспішні французькі напади на рівнині Воевр та коло Комбру. — В Вогезах даремно пробують Французи здобути німецькі становища на Райхсакеркопі і Гартмансвайлеркопі.

20. марта. В Карпатах між Ужоком і Конечною завзяті бої. Безуспішні атаки Росіян на австрійсько-німецькі головні позиції. — Над Сяном коло Смільника й Альзопагоні Росіяне втратили 1070 полонених. — В північ. Польщі між Омуделом і Єднорожком Німці відбили російську атаку та взяли 600 Росіян в полон. — Безуспішні нічні атаки Росіян на Єднорожек. — В Шампанії Німці висадили мінами кілька французьких траншей і взяли 300 бранців. — Невдачні атаки Французів на полудне гори Льоретто. — В Вогезах здобули Німці одну позицію на Райхсакеркопі. — Німецький воздушний корабель „Цепелін“ кидає бомби на Париж на узлову станцію Компієн.

21. марта. В Карпатах боротьби між Ужоком і Конечною. — Німці прогнали Росіян з Мемеля. — На північ від Маріямполя в півн. Польщі Росіяне при безуспішних атаках потерпіли великі втрати. — Коло Єднорожця, Прасниша, і Цеханова російські атаки розбивають ся в огні Німців. — В Франції безуспішні атаки Французів на полудне гори Льоретто в Шампанії коло Лемелю і в Вогезах коло Райхсакеркопу. — На воєнну позичку в Німеччині підписано 9 мільярдів марок.

22. марта. Упадок Перемишля з причини вичерпання всіх припасів поживи і голоду. Австрійська воєнна команда заявляє, що з упадком сеї твер-

дині команда числила ся і що упадок не має ніякого впливу на ціле воєнне положення. — В Карпатах боротьби від Ужока до Конечної. — В останніх двох днях Австрійці відкинули сильні атаки Росіян, причім взяли 3300 полонених. — Коло Вишкова прогнали Австрійці Росіян з одної гори та взяли 685 полонених. — В погоні з Мемеля прогнано Росіян за границю та взято російське місто Кротинген. — По обох боках Оржиці атаки Росіян. — В Шампанії та коло Комбру, Армону, Флірей і Бадонвілера безуспішні атаки Французів. — Англійський літак кидає бомби на Остенде.

23. марта. В західних Карпатах аж до Ужока розвинула ся боротьба, що триває з великою завзятістю. — Між Прутом і Дніпром на границі Буковини кілька битв, в котрих викинено Росіян по-за границю Буковини. — З-під Черновець Росіяне уступили. — Коло Отвінова на довшім Дунаїці знищили австрійська артилерія російський військовий міст. — На північ від Мемеля в погоні за Росіянами взяли Німці коло Полянтену 500 Росіян у полон. — Безуспішні російські атаки коло Тауроґену, Маріямполя, Плоцка. Коло Остроленки Німці взяли 2500 Росіян у полон. — В Шампанії лише боротьба артилерії. — На північ. захід від Понт-а-Мусону та в Вогезах Німці відкинули атаки Французів.

24. марта. В Карпатах на захід від Ужока Австрійці відкинули сильні російські атаки, 1500 Росіян взяли у полон. — Коло Вишкова невдачна проба Росіян здобути втрачену гору. — В Польщі відперли Німці атаки Росіян коло Августова та коло Єднорожжа (на півн. схід від Прасниша). — На полудни над Дунаєм і Савою поодинокі боротьби артилерії. — В Франції лиш боротьба артилерії, коло Вердена і в Вогезах дрібні бої. — Німецькі воєнні кораблі бомбардують російське побережжя коло Лібави і Полянтену. — Перший сербський літак появил ся над Земліном.

25. марта. В Карпатах дальші бої. Часті російські атаки нічні і денні відкинено. — На полудне від Заліщик здобули Австрійці точку опору Росіян та взяли коло 500 полонених. — В Польщі та західній Галичині лише боротьба артилерії. — Безуспішні російські атаки коло Августова. — Коло Комбру на пол. схід від Вердена на горах над Масою пробували Французи знов здобути німецькі позиції, але їх відкинено. — Боротьби коло Гартмансвайлеркопу.

26. марта. Серед тяжких втрат розбили ся нові атаки Росіян на фронті в Карпатах. На горах коло Баняфельде та по обох боках долини Ляторчі тривають завзяті бої. — В Буковині на північній схід від Черновець прогнали Австрійці Росіян по-за границю і взяли коло 1000 бранців. — Прогнано Росіян, що вдерли ся через Тауроґен, з великими для них втратами. — Між Августівським лісом і Вислою відперто цілий ряд російських атак. — В Вогезах здобули Французи гору Гартмансвайлеркопф. — Французи кинули бомби на Валом і Штрасбург в Ельзасі, а Німці за те обложили бомбами Кале. — Від останньої невдачі англійської флотії в Дарданелах з дня 18. марта флотія не зачиняла ніяких кроків. Дперва сеї ночі кілька торпедовців і шукачів мін зблизило ся до дарданельського входу, але турецька артилерія їх прогнала. — Над суецьким каналом коло Мадами дрібні боротьби Турків з Англіїцями. — Сполучені Держави доставили воюючим державам трипорозуміння воєнного матеріялу на 1460 мільйонів корон, Японія за 460 мільйонів ен.

27. марта. Російські атаки в Карпатах в долині Ондави і Ляборчі кріваво відперто. — На протім карпатських фронті рівнож завзяті бої, 1230 Росіян понали в полон. — В північній Буковині Австрійці в погоні за Росіянами. — Російські атаки в Августівським лісі та між Піском і Омуделом Німці відперли. — На полудн. схід від Вердена коло Комбру та на рівнині Воевр боротьби рішені в користь Німців. — В Вогезах лише боротьба артилерії.

28. марта. Битва в Карпатах тріває дальше. — Російську атаку на взгіря коло Баняфельді відкинено. — На північ від Ужока розбили ся нічні атаки Росіян. — Коло Заліщик відкинено російські сили назад за Дністер. — В російській Польщі та в західній Галичині місцями боротьба артилерії. — Нічний напад Росіян над Лососиною не вдасть ся. — Німці взяли штурмом Тауроґен. — При залізній дорозі Ковно-Вірбалі коло Пільвишок не вдасть ся російський напад. — Коло Краснополя Німці взяли 1000 полонених. — Коло Цеханова відкинено російську атаку. — В аргонському лісі та в Льотаринті дрібні бої, для Німців корисні. — Генерал Кляк ранений на французькому терені.

29. марта. В Карпатах на полудне та на схід від Лупкова розвинули ся знов завзяті бої. Росіян відкинено всюди з великим втратами. Між Лупковом і Ужоком рівнож завзяті боротьби. — Коло Дверника виступила одна дивізія російського війська, що стояла перед Перемишлем. — В боротьбах о Тавроґен знаменито било ся східно-пруське ополчення і взяло 1000 бранців. — В боротьбі коло Краснополя Росіяне понесли великі втрати, до 2000 вбитих, а 3000 полонених. — Над Шквою коло Клімок при невдачній російській атаці Німці взяли 600 Росіян у полон. — В околиці Ольшин відкинено два ночні напади Росіян. — Невдачні проби Росіян перейти довшню Взуру. — В Франції лише боротьба артилерії і саперів. — Султан звелів утворити для оборони Дарданелів нову п'яту армію, а її командантом став маршал Ліман фон Сандерс.

30. марта. В східних Бескидах день був дещо спокійніший. — На горах на північ від Тісної на півн. схід Кальніці відкинено численні атаки Росіян, навіть нічні. — На північ від Ужока нічні атаки Росіян розбили ся при великих їх втратах. Союзні війська взяли Росіянам 1900 вояків в полон. Від 1. марта взяли Австрійці в Карпатах 183 офіцерів і 39.942 низших чи-

нів в полон. — Граничний російський поїзд коло Мемеля очищено від Росіян. Побиті коло Таврогена Росіяне вернули ся в напрямі Скавділе. — На північ августівського ліса коло Краснополя відкинули Німці атаки Росіян та взяли знов 500 полонених. — Коло Клімок над Шквою взято 220 Росіян в полон. — На захід Понт-а-Муссона Французи заатакували Німців, але були втеди відкинені. — Французькі літаки кинули бомби на три бельгійські місцевості, але не зробили великої шкоди.

31. марта. В східних Бескидах в долині Ляборчі пробували Росіяне кілька нічних атаків, але були відкинені. — Між Лупковом і Ужоком боротьби о гірські становища. — Коло Іноводзі над Піліцою заатакували сильні російські відділи Австрійців, але мусіли завернути ся. — Нічні проби Росіян перейти Равку коло Скерневиць розбили ся. — Російські атаки коло Опочна безуспішні. В місяці марті взяли німецькі війська разом 55.800 Росіян в полон. — У відповід на бомбардуванне Сербами Орсови Австрійці бомбардували Білгород. — В Франції коло Понт-а-Муссона хвилево спокій. — Коло Люневіля Французи понесли в боротьбі передньої сторожі значні втрати. — В Воєзах боротьба артилерії. — Російський генерал Артамонов іменованний командантом Перемишля. — Перед Дарданелами французько-англійська флота втратила досі 12 боєвих одиниць, з того 4 затонули, 8 тяжко ушкоджено.

Святочні поздоровлення від Січових стрільців „Союзови визволення України“.

Від стрільців сотні Вітовського дістала президія Союзу слідуєчий зворушуючий лист: „Боєва лінія в Карпатах 1./IV. 1915. Нині Страстний Четвер. Замість бажання веселих Свят шлемо усім Вам, що в Союзі працюєте, сердечний привіт і щире признання за Вашу велику і важну діяльність. Серед загальної катастрофи, пригноблення і зневіри, зуміли Ви високо піднести національний прапор і Ви одні держите його певною й міцною рукою досі. Може мило Вам буде дізнати ся, що Ви не самотні в своїх змаганнях, що і ми не тільки жовніри, але і будучі горожане Вільної Самостійної України. Велика історична ідея перестала бути для нас лише переконанням, вона вросла в характер і душі наші, перейшла в діло, стала основним нервом життя нашого. Ми знаємо, за що ідемо на труди і бої, за що лишаємо могили за собою по своїх і чужих горах. Ми свідомі цілі нашої на будуче і доріг, що ними йтимемо в життя своєму. У нас давно кристалізуєть ся те, що Ви сказали в статтях: „Перед новими завданнями“ і „Думки про демократію“. Ми свідомі сього, що від нас залежить, чи теперішнє покоління запишеть ся золотою картою в нашій історії, чи скажуть про нього, що жило в велику пору, та заспало її. Богато ми перейшли, пережили. Були у нас хвилі глибокої зневіри і песимізму, коли здавало ся, що вже все пропало, а в знесиленій і втомленій душі лиш жаль і нудь остали і мука болоча. Гей як би Ви знали. Та се минуло. Не ті ми стрільці, що з початку були. Ми змужніли, загартували ся, набрали залізної впертости. Витворюєть ся у нас щось з давнього козацтва. Поезія крові і могил товаришів наших, що полягли в горах високих, в лісах смерекових. Поезія смерті і боїв і слави. Уміємо глядіти спокійно смерті в очи. Про житте байдуже, бо знаємо, що посів крові ніколи не гине. Ідея, що їй у жертву кров пролито і житте видано ніколи не вмирає і з історичною конечністю мусить побідити. Ні крихітки у нас песимізму. Віримо, що хоть би ворог все до тла знищив, а остала лиш могила Шевченка і огненне Франкове пророцтво — то ще ніщо не пропало. З тою вірою стали Ви на чолі недолею побитого народу, з тою вірою ми стаємо при Вашім боці. Ваша праця а наша кров під сю хвилю будуть угольним каменем і цементом тої основи, що на ній опреть ся будуча праця і перебудова національного організму. Ви ведіте, а з нас, хто жив буде, дасть Вам свою молоду, буйну силу, рішучу, різку і гостру як бритва, міцну

і незломну як сталь, дасть Вам жилаві, звичасні до праці твердої, руки і думку ясну та розумну.“

* * *

З Курія Українських Січових Стрільців у Варпалайці надійшла до президії Союзу В. У. картка такого змісту: „Христос воскрес — воскресне Україна; за Вашу гарну роботу вдячні стрільці.“ Підписи: Гриць Коссака, курінний Укр. Січ. Стр.; Др. В. Старосольський, відпоручник Боєвої Управи У. С. С.; Др. М. Новаковський, Ст. Новаковська, Р. Новаковський, П. Франко, От. А. Пшенюрьський, І. Вербовий, М. Білецький, Др. Волошин, Вол. Гірняк, Мик. Стронський, Завадський, М. Саєвич, Жила, Ос. Яримович, Др. Воевідка, Гірняк і инш.

Крім того також від поодиноких стрільців і жовнірів як з поля бою, так і від ранених з шпиталів дістав Союз признання за його діяльність.

З своєї сторони Президія Союзу визв. України складає найбільшу подяку за слова признання і бажає Славному Січовому Товариству бодрости духа і витривалости в боротьбі за волю України.

* * *

З табору полонених в Кнітельфельді одержав Союз визв. Укр. таке письмо підписане 34 укр. робітниками і селянами:

„Сим ми полонені Українці висловлюємо подяку від щирого серця нашим високоповажаним землякам з Союзу Визволення України за надіслані нам книжки, за те, що ви й тут, на чужині, подбали про нас і кидаєте ясні промінні світла в наші темні душі розумними книжками. Сяне Вами добре сімя впадає на добрий ґрунт...“

Щастя Вам Боже на все гоже!“ ...

Від Адміністрації.

Просимо Ви. Передплатників при зміні адреси конче подавати стару або її порядкове число, а також не висилати на нашу адресу замовлень на інші часописі й видавництва, а удавати ся у власнім інтересі, аби не було непорозумінь і проволікання, безпосередно до них. Подаємо тут адреси сих видавництв: „Діло“, „Свобода“ „Укр. Korrespondenzblatt“ і „Віденьський Календар Просвіти“ містять ся на ул. Zeltgasse 3, Wien VIII., „Буковина“ — Rennweg 94, Tür 14, Wien III.

Зміст: Власними силами. — Як я був парламентарем у Москві. — Сучасний настрій американських Українців. — З поезій П. Карманського. — Український леґіон. — Українська пропаганда в Туреччині. — Малюнки з мобілізації у Росії. — Посмертні згадки: Проф. Вол. Шухевич, В. Яковенко, Богд. Маркович, Івідон Баталія. — Вісти: Конфіскація укр. книжки. Національний рух у Росії. Всепольський зїзд. Відгуки полеміки „Львовського Воєнного Слова“ з „Прикарпатською Русю“. Яєчний бунт. — Чужа преса про нас. — Хроніка воєнних подій.

Граматику української мови,

уложену Проф. Др. Степаном Смалъ-Стоцьким і Проф. Др. Федором Гартнером (Третє перероблене видання),
:: :: можна набути по ціні 2 Кор. за примірник у :: ::

АДОЛЬФА ГОЛЬЦГАВЗЕНА,

ц. к. надворного і університетського друкаря
ВІДЕНЬ VII, Кандльґасе 19/21.

Відповідає за редакцію: Омелян Бачинський.

З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.